

İran 2006

Murat Yeşiltaş*

2005 yılının genelinde, özellikle uluslararası ilişkilerde İran'ın manevra kabiliyetini daraltan nükleer teknolojiye ilişkin sorunlar nihai bir çözüme ulaşmadan 2006 yılında da Tahran yönetiminin en önemli dış politika gündemi arasında yer almaya devam etmiştir. 2005 yılında özellikle İngiltere, Almanya ve Fransa'dan oluşan Avrupa Birliği (AB) Troykası ve Uluslararası Atom Enerjisi Kuru-

mu (UAEK) ile sorunun çözümüne ilişkin yaşanan inişli çıkışlı diplomatik süreç, 2006'da farklı bir düzlemde daha karmaşık bir hal almış, Irak'taki mevcut istikrarsız ortam ve ABD'nin Tahran yönetimi üzerindeki uluslararası baskıyı daha güçlendirmeye çalışması söz konusu sorunun nasıl çözüleceğini en azından İran için zorlaştırmıştır. Öte yandan bölge içinde ve bölge dışında nükleer sorundan kendini sıyrarak geniş bir alanda diplomasi yürütmeye çalışan İran, bu konuda özellikle Rusya ve Çin'in kendisine sağlamış olduğu yakınlığın sürmesini daha yapısal bir

Resmi Adı	İran İslam Cumhuriyeti
Başkent	Tahran
Yüzölçümü	1.648.000 km ²
Nüfus	68.668.433
GSMH	599,2 Milyar Dolar
Hükümet Biçimi	Teokratik Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Mahmud Ahmedinecad (2005)
Dışişleri Bakanı	Manuçer Mutteki
Türkiye Büyükelçisi	Gholam Rıza Bagheri
Askeri Harcamalar/GSMH	% 4,6
Asker Sayısı	540.000 (2002)
Etnik Yapı	
Farsî	% 60
Azerî ve diğer Türkler	% 25
Kürt	% 7
Diğer	% 8
Dini Yapı	
Şia	% 89
Sünnî	% 9
Diğer	% 2
Petrol Üretimi	3,979 milyon varil/gün
Petrol Tüketimi	1,51 milyon varil/gün
İhracat	66,67 milyar dolar
İthâlat	45,67 milyar dolar

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi

zeminde yürütmeye gayret göstermiştir. Ancak ABD'nin Mart 2006'da Bush yönetiminin ikinci döneminde hazırladığı Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde İran'ın nükleer silah elde etme peşinde koşarak, gerek bölgesel gerekse küresel barışın sağlanmasının önünde öncelikli bir tehdit olarak yer alması¹, İran'ın nükleer politikasını tek bir yönden gelişen olaylar çerçevesinde değerlendirmesini zorlaştırmış, daha dengeli ve dikkatli bir diplomasi izlemesini zorunlu kılmıştır. Diğer taraftan İran, dış politikada Ahmedinecad yönetiminde bölgesel olarak Ortadoğu'da pragmatik ve muhafazakar bir tutum benimserken, küresel olarak ta özellikle Afrika, Latin Amerika ve Uzak Doğu eksenli bir ilişkiyi tercih etmiş, küresel diplomasi bir haline gelen Avrupa ile ilişkileri ise daha çok nükleer müzakereler üzerinden yürütmüştür. 2006'da Ahmedinecad'ın Avrupa ülkelerine yönelik hiçbir resmi ziyarette bulunmaması bunun bir göstergesi niteliğindedir. Genel olarak İran için 2006 yılının üç farklı ama birbiriyle bağlantılı bir düzlemde geçtiği söylenebilir. Bunların başında nükleer politikaya ilişkin müzakere süreci gelirken, ikinci düzlemde, bölgesel ilişkilerin geliştirilmesi ve Ortadoğu'da Irak'ta yaşanan istikrarsızlığın bir etkisi olarak ortaya çıkan tedirginlik, Lübnan'da yaşanan savaş, Filistin sorununun farklı bir boyuta ulaşması gibi gelişmelerden dolayı bölge ülkeleri ile olan diplomasi trafiği yer almaktadır. Diğer taraftan ikili ilişkiler çerçevesinde yürütülen Afrika, Uzak Doğu ve Latin Amerika ülkelerine yönelik diplomasi ise üçüncü düzlemi oluşturmaktadır. Ancak tüm bu gelişmeler genel de nükleer sorunun gündemden düşmesini engelleyememiştir.

Nükleer Müzakereler

İran'ın Müzakere Stratejisi

Diplomaside en çok kullanılan yöntemlerden biri, eğer bir sorun uluslararasılaşmışsa ve bundan dolayı da uluslararası bir baskı söz konusu ise, sorunun kendi lehimize çözümsüzlüğünün sürmesini sağlayarak zaman kazanmak ve hedefinize tedrici olarak ulaşmaktır. Nitekim İran, nükleer politikasına ilişkin sorunu bu strateji doğrultusunda değerlendirip diplomasi ve müzakere sürecini mümkün olduğunca uzatma gayreti içinde olmuştur. İran 2006'da bir taraftan Avrupa Troykası ile müzakere sürecine devam ederken, diğer taraftan

¹ "The National Security Strategy of the United States of America", **The White House**, March 16, 2006, s. 20.

uranyum zenginleştirme işlemine de devam etmesi, nükleer sorunun Birleşmiş Milletler gündemine getirilmesinin hemen ardından ise uranyum zenginleştirme işleminin başarıyla tamamlandığını açıklamaları söz konusu stratejinin bir parçası olarak düşünülebilir.² Bundan dolayı nükleer teknolojiye ulaşarak uranyum zenginleştirme işleminin başarılması ve böylece nükleer silah elde etme yönünde çok önemli bir aşamaya gelme hedefi İran dış politikasının makro stratejilerden birini oluşturmaktadır. Zira söz konusu makro strateji seçimle işbaşına gelen bir hükümet politikası değil, tam tersine İran'ın siyasi yapısı düşünüldüğünde bir devlet politikası olarak algılanmaktadır. Örneğin, Cumhurbaşkanı bu konuda hangi dış politik tutumu benimserse benimsin, nükleer sorun konusunda nihai kararı vermek, İslam İnkılabı Rehberi olan Hamaney'in de içinde olduğu çok boyutlu ve dengeli bir konsensüs sonucu gerçekleşmektedir. Ancak Ahmedinecad cumhurbaşkanlığında Tahran yönetimi, 2005'in ikinci yarısından bu yana özellikle müzakere sürecinde kilit noktalarda yer alan heyetleri değiştirmesi ve önceliklere nazaran daha muhafazakar bir grubu görev getirmesi bu konuda daha kararlı olduğunun da bir göstergesi niteliğinde olmuştur.³

İran'ın 2006'da nükleer politikaya ilişkin temel stratejisi söz konusu makro stratejinin bir parçası olarak yürütülürken, Ahmedinecad yönetiminde iktidarda daha fazla söz sahibi olan milliyetçi/muhafazakar⁴ kanat bu konuda uluslararası kurumlar ya da taraf

² Chen Kane, "Nuclear Decision-Making in Iran: A Rare Glimpse", **Brandies University Crown Center for Middle East Studies**, n. 5, Mayıs 2006, s. 3.

³ Ilan Berman, "Understanding Ahmadinejad", **The American Foreign Policy Council**, June 2006, s. 4.

⁴ İran'ın 1979 devriminden buyana giderek kurumsallaşmış iç siyasi yelpazesini düşündüğünde üç grubun siyaset yapım sürecinde etkili olduğu söylenebilir, bunların en başında Batı, özellikle de ABD ile gerek siyasi gerekse ekonomik alanda işbirliği ya da ilişki kurulmasının İran'ın çıkarı gereği olduğunu düşünen ve başta Rafsancani ve Hatemi politikalarını benimseyen *pragmatik* grup yer alırken, ikinci grubu ise, İran'ın ABD ile ilişki kurmasına karşı çıkan, taviz vermeyen ve ısrarcı bir dış politika benimseyen *muhafazakar* bir grup oluşturmaktadır (Ahmedinecad'ın bu konudaki açıklaması bu kanadın görüşlerini yansıtmaması bakımından önemlidir; "[o]ur nation is continuing the path of progress and on this path has no significant need for the United States."). Son grup ise daha çok iç politikada etkili olurken, İran'ın evrimci devrim politikasının sürmesi gerektiğini savunan ve dini lider etrafında birleşen *daha muhafazakar* bir çevreden meydana gelmektedir. Sanam Vakil, "Iran: Balancing East against West", **The Washington Quarterly**, Autumn 2006, s. 53.

olan ülkelerle uzlaşmanın, kendilerine nükleer teknolojiye ulaşma konusunda somut bir katkı sağlamayacağını ve İran'ı çeşitli yaptırım kararlarıyla uluslararası sistemden izole etmeye yetmeyeceğini,⁵ - Rusya ve Çin'in desteğini de dikkate alarak - bundan dolayı da İran'ın kendi çıkarları çerçevesinde, kendi benimsemiş olduğu stratejik konseptin devamlılığını savunmuştur.⁶ Ancak söz konusu tutum Tahran yönetiminin uluslararası kuruluşlarla yürütmüş olduğu müzakere sürecini ikinci plana atan bir yaklaşım olarak anlaşılmalıdır. Zira Tahran yönetiminin bu konuda izleyeceği her sert tutum başta Rusya olmak üzere Çin ve bölge ülkeleri tarafından nükleer enerjiye ilişkin desteklenen politikasına zarar verecek ve üzerinde kurulan uluslararası baskıyı dengelemesini imkânsızlaştıracaktır. Bundan dolayı İran söz konusu çok taraflı dengelerin gözetildiği bir müzakere stratejisi izlemiştir.

İran genel olarak 2006 yılı boyunca nükleer soruna ilişkin uluslararası topluma şu argümanları sunmuştur; (i) Nükleer teknolojiye sahip olmak her ülkenin bağımsız şekilde karar vermesi gereken bir haktır, (ii) İran barışçıl amaçlar için nükleer enerji geliştirmektedir, nükleer silah peşinde değildir,⁷ (iii) İran NPT (Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi) anlaşmasının gerektirdiği normlara uymaktadır, ancak Ortadoğu'daki tüm ülkelerin aynı kurallara uyması zorunludur, bu bakımdan bu ülkelere yönelik de aynı kurallar eşit bir şekilde uygulanmalıdır,⁸ (iv) Müzakere süreci nasıl ilerlerse ilerlesin, İran uranyum zenginleştirme işleminden vazgeçmeyi görüşmelerin bir ön şartı olarak değerlendirmemektedir, (v) İran, sorunun BM Güvenlik Konseyi dışında UAEK çatısı altında görüşülmesinden yanadır.

Taraflar

Tahran yönetiminin 2006'da izlemiş olduğu nükleer politikaya ilişkin uluslararası kamuoyunda nasıl bir strateji izleneceği yönünde ortaya çıkan uzlaşmacı bir tutum söz konusu olmamıştır. Bu bakımdan soruna doğrudan ya da dolaylı olarak taraf olan ülkelerin ve kuruluşların iki farklı düzlemde politika izledikleri söylenebilir. Bunlar-

⁵ Talha Köse, "İran Nükleer Sorunu: Diplomasinin İmkânlarını Yeniden Düşünmek", **SETA İran Dosyası**, Rapor n. ST2-706, Temmuz 2006, s. 49-50.

⁶ Sanam Vakıl, "Iran: Balancing...", s. 51.

⁷ Dingli Shen, "Iran's Nuclear Ambitions Test China's Wisdom", **The Washington Quarterly**, Spring 2006, s. 55-56

⁸ Talha Köse, "İran Nükleer Sorunu...", s. 54.

dan ilki söz konusu ülkelerin İran ile olan ikili ilişkileri çerçevesinde belirlenirken, ikincisi o ülkelerin uluslararası oryantasyonunu ilgilendiren bir politika çerçevesinde belirlenmektedir. Ortaya çıkan bu durum, İran nükleer meselesinin tek boyutta anlaşılmasını zorlaştırırken, çok boyutlu bir ilişkiler ağının dikkate alındığı bir analiz düzeyini zorunlu kılmaktadır. Öyle ki söz konusu politika uzlaşmazlığı İran ile bu konuda Avrupa Birliği adına müzakere sürecini yürüten ve AB Troykası olarak bilinen üç ülke Almanya, Fransa ve İngiltere arasında da mevcuttur. Almanya ve Fransa, sorunun diplomasi ve müzakere yoluyla çözülmesinden yana bir politika benimserken, BM aracılığıyla İran'a yönelik bir ambargo uygulanmasına karşı çıkmışlardır. Ancak zaman zaman Ahmedinecad'ın bu konuda sert çıkışları söz konusu iki ülkeyi tedirgin etmiş ve BM'den yaptırım uygulanmasına ilişkin karara en azından Fransa ve İngiltere destek vermiştir.

Öte yandan İran ile nükleer soruna ilişkin doğrudan temas kurmayan ABD, bazı isteklerini AB Troykası üzerinden dile getirmiş, bunu yaparken de İngiltere kanalını kullanmıştır. Bu bakımdan AB Troykası içinde İngiltere'nin soruna ilişkin temel politikasını belirleyen, AB'nin genel tutumu değil, ABD'nin ve kendisinin Ortadoğu ve Basra Körfezi'ne ilişkin stratejik bakış açısıdır. Ancak AB'nin birlik olarak, Almanya⁹ ve Fransa'nın ise iki ayrı ülke olarak İran ile olan ticari, ekonomik ve enerji alanında yürütmüş olduğu ilişkiler, soruna sadece nükleer bir mesele olarak bakmalarını engellemekte ve genel bir İran ve Basra Körfezi politikası çerçevesinde dış politika belirlemelerine neden olmaktadır.¹⁰ Bunun da ötesinde söz konusu ülkeler Ortadoğu'nun mevcut istikrarsız yapısı göz önüne alındığında, bölgedeki sorunlarının "İran ile uyumlu bir görüşme zemini oluşturulmadan, Ortadoğu meseleleri çözülemez" şeklinde bir bakış açısıyla, krizlerin çözüme kavuşacağını savunmaktadır.¹¹ Nitekim Almanya ve Fransa'nın ABD'nin sert tutumuna karşın, Washington yönetimine İran ile müzakere etmesi yönünde telinde bulunması bunun en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır. Diğer taraftan Almanya'nın AB

⁹ Bu konuda Almanya diğer ülkelere nazaran daha dikkatli davranmaktadır, örneğin; Almanya Ticaret ve Sanayi Odası İran İslam Cumhuriyetine ambargo uygulanması halinde 10 bin iş alanının tehlikeye gireceğini ilan ederek, bu konuda diplomasinin çözüm olacağını savunmuştur.

¹⁰ http://ec.europa.eu/comm/external_relations/iran/intro/index.htm.

¹¹ Council of The European Union, "Genaral Affairs and External Relations", **Press Re1aese**, 7-18 Temmuz 2006.

Troykası dışında, BM Güvenlik Konseyi'nde daimi ye olarak yer almamasına rağmen 5+1 Grubu¹² (Beş daimi Güvenlik Konseyi yesi ve Almanya) olarak İnan ile müzakerelerde de yer alması, bu konuda daha fazla inisiyatif almasının bir göstergesidir. Genel olarak Avrupa Troykasının 2006 yılı boyunca nükleer sorundan dolayı İnan'dan beklentilerini şu şekilde sıralamak mümkündür; (i) İnan uranyum zenginleştirme işleminden vazgeçmelidir, bu müzakerelere geri dönülmesi ve İnan'ın Dünya Ticaret rgtne yeliği önünde ki engellerin kaldırılması yönünde destek verilmesi için yerine getirilmesi gereken en önemli şarttır, (ii) İnan NPT anlaşmasına uyararak, UAİK ile imzalamış olduğu ek protokole geri dönmelidir, (iii) İnan Avrupa ile müzakerelere geri dönmeli ve UAİK ile tam ve açık işbirliği yapmalıdır.¹³

Diğer taraftan, soruna ancak BM Güvenlik Konseyi çatısı altında taraf olma şansına sahipken, gerek UAİK'yi gerekse İngiltere aracılığıyla AB Troykasının politikalarını etkileyebilme kapasitesine sahip olan ABD, İnan'ın nükleer politikası üzerinde en fazla spekülasyon yapan ülke olarak gzmektedir.¹⁴ Ancak yine de ABD'nin İnan politikasını belirleyen tek unsur Tahran yönetiminin nükleer politikası değildir. Washington yönetimi İnan'ı nükleer silah elde etme çabası içinde olan bir ülke olarak görürken, söz konusu çabayı Basra Körfezi ve Ortadoğu'da bir güvenlik krizine sebep olacağı şeklinde yorumlamakta ve bunu ABD'nin bölge için geliştirmeye çalıştığı makro stratejiye bir tehdit ve meydan okuma olarak algılamaktadır. Diğer taraftan İnan'ın nükleer silaha sahip olması söz konusu makro strateji içinde yer alan İsrail'in güvenliğinin sağlanması önünde en büyük engel olarak değerlendirilmektedir.¹⁵ Bundan dolayı Bush yönetimi 2006 yılında İnan'ın nükleer teknolojiye ulaşma çabasına karşılık uluslararası baskıyı Tahran yönetimi üzerinde odaklaştırmayı ve böylece İnan'ı söz konusu çabadan vazgeirmeyi hedeflemiş, sorunun ise BM Güven-

¹² Söz konusu grup içerisinde ABD yer almaktadır. Ancak İnan ile ABD arasında her hangi bir diplomatik ilişki bulunmamasından ttr ABD adına görüşmeleri İsviçre yürütmektedir.

¹³ "Iran Nuclear Progress: The Reality", **Campaign for Nuclear Disarmament**, Temmuz 2006, s. 5.

¹⁴ "International Responses to Iran's Nuclear Program", **The Century Foundation**, Roundtable Discussion, Ekim 5, 2006, s. 5.

¹⁵ US House of Representatives, Permanent Select Committee on Intelligence, "Recognizing Iran as a Strategic Threat: An Intelligence Challenge for the United States", **Staff Report of the House Permanent Select Committee on Intelligence Subcommittee on Intelligence Policy**, 23 Ağustos 2006, s. 4.

lik Konseyi'nin bir meselesi olarak çözülmesi gerektiğini savunmuştur. Diğer taraftan, ABD gerektiğinde İran'a yönelik bir askeri müdahale seçeneğinin de olabileceğini sürekli gündemde tutarak bu konudaki kararlı tutumunu uluslararası topluma yönelik bir spekülasyon aracı olarak kullanmıştır.

Soruna doğrudan taraf olmamakla birlikte İran'ın nükleer politikasında en fazla etkiye sahip olan bir başka ülke ise Rusya Federasyonu'dur. Rusya, İran'ın uranyum zenginleştirme işlemine devam etmesine prensip olarak karşı çıkmasa da, söz konusu sürecin müzakerelerin kesilmesine neden olmasından dolayı, 2005 yılında olduğu gibi 2006 yılında da uranyum zenginleştirme işleminin Rusya topraklarında işlenip daha sonra İran'a işlenmiş haliyle transferini öngören bir öneriyle Tahran yönetimin nükleer teknolojiye ulaşma arzusu üzerinde sürekli bir denetim mekanizması kurmayı hedeflemiştir. Öte yandan Rusya, İran'ın nükleer enerjiye sahip olmasını her zaman desteklemiştir. Bunun sebebi Rusya'nın İran politikasını belirleyen tek bir etkenin olmamasıdır. Bu bakımdan Moskova yönetiminin İran'a yönelik nükleer politikasını belirleyen ikili, bölgesel ve küresel olmak üzere üç unsurun etkili olduğu bir düzlem söz konusudur. İlk düzlemde, ikili ilişkiler çerçevesinde özellikle 2006 yılında Rusya'nın İran'a yönelik ticari ve mevcut nükleer reaktörlerin (Busher) yenilenmesine ilişkin büyük çaplı yatırımlar yer alırken, ikinci düzlem, ikili ilişkileri aşan daha hassas dengelerin gözetildiği ve çok aktörlü bir diplomasiyi zorunlu kılan Rusya ve İran'ın Avrasya stratejisinin içinde yer aldığı bölgesel düzlemdir. Söz konusu düzlemde Rusya'yı ilgilendiren asıl husus özellikle enerji nakil hatlarının güvenliği ve petrol transferi olurken, İran'la birlikte hareket etmek ya da ona nükleer konuda destek vermek bölgede denetim kurmanın en önemli araçlardan biri olarak düşünülmektedir.¹⁶ Öte yandan Rusya, nükleer meselenin müzakereler yoluyla çözülmesi gerektiğini savunurken, BM Güvenlik Konseyi'nde yer almasını İran'a yönelik sert bir ambargo ya da askeri müdahale uygulanmasının önünde en büyük oyuncu olarak engelleyici bir pozisyonda yer almaktadır. Rusya'nın söz konusu pozisyonu, İran'a yönelik politikanın küresel düzlemini oluştururken, bu konuda ABD karşısında en dirençli durabilen ülkelerin başında yer alması da

¹⁶ İran'ın Çeçenistan'ın Müslüman olmasına rağmen, Rusya'nın Çeçenistan politikasına yönelik herhangi bir açıklamada bulunmamasının ve sorunu Rusya'nın bir iç meselesi olarak değerlendirmesinin en önemli sebeplerinden biri Moskova yönetimi ile bölgede kurulan hassas dengenin bir sonucudur.

nükleer müzakerelerin seyrini etkileyen en önemli faktördür. Diğer taraftan Rusya'nın, İran ile nükleer müzakereler sırasında yaşanan gerginliğin, petrol fiyatlarının yükselmesine neden olmaması için, ılımlı mesajlar vererek tansiyonu düşürme ve müzakerelere geri dönülmesi yönünde Tahran yönetimine telkinde bulunması gibi bir fonksiyon üstlendiği de söylenebilir.¹⁷ 2006'da İran'ın nükleer görüşmeler konusundaki baş müzakerecisi Ali Laricani'nin AB Troykası ile görüşmeye gitmeden önce genellikle Moskova'yı ziyaret etmesi bunun en önemli göstergelerinden biridir.

Nükleer müzakereler konusunda soruna doğrudan müdahil olmayan ancak üçüncül bir taraf olarak etki etme kapasitesi yüksek olan ve bu konuda İran'ın nükleer politikasına destek veren bir başka ülke ise Çin'dir. Pekin yönetimi, barışçıl amaçlar çerçevesinde nükleer enerjiye sahip olmanın İran'ın bağımsızca karar verebileceği bir hak olduğunu vurgularken, sorunun müzakere ve diplomasi yoluyla çözülmesi yönünde bir politika benimsemiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, Çin'in büyüyen ekonomisine paralel olarak ortaya çıkan enerji ihtiyacının büyük çoğunluğunun petrol ve doğalgaz olması ve bunun da önemli bir kısmını (yaklaşık 70 milyar dolar, bu yaklaşık günlük 150 bin varil petrol ithalatı anlamına gelmektedir) İran'dan sağlamasıdır. 2006 yılında sorunun BM Güvenlik Konseyi gündemine gelmesi yönünde oldukça isteksiz olan Çin, her hangi bir ambargonun İran ile olan ilişkisini etkilemesinden oldukça tedirgin olmuştur. Ancak yine de Pekin yönetimi doğrudan kendisini ilgilendirmeyen bir meseleden dolayı özellikle ABD ile karşı karşıya kalmak istememesi, sorunun BM Güvenlik Konseyi'ne getirildiğinde İran lehine ya da aleyhine alınacak bir karar üzerinde çok etkili bir politika benimsemesini engellemiştir.¹⁸

Soruna bir uluslararası kurum olarak dahil olan UAEK ise, İran ile nükleer müzakerelerin nasıl belirleneceğini ve bu konuda uluslararası kamuoyunun nasıl bir politik tutum ortaya koyacağını şekillendiren bir pozisyonda yer almaktadır. UAEK söz konusu hassas pozisyonu, 2006'da nükleer sorun konusunda en tutarlı davranan bir kurum olarak hareket etmesine neden olurken, krizi körükleyebilecek spekülasyonlar yapmaktan kaçınmış ve sorunun BM Güvenlik Konseyi'ne

¹⁷ Robert O. Freedman, "Putin, Iran, and the Nuclear Weapons Issue", **Problems of Post-Communism**, c. 53, n. 2, Mart/Nisan 2006, 39-45.

¹⁸ Dingli Shen, "Iran's Nuclear Ambitions Test China's...", s. 59-62.

sevk edilmesi konusunda oldukça dengeli davranmak zorunda kalmıştır. UAEK'nin nükleer sorun bağlamında İran'dan talepleri şu şekildedir; (i) İran uranyum zenginleştirme işleminden vazgeçmelidir, (ii) İran, UAEK ile her türlü işbirliğinden kaçınmamalı bu yönde kurum müfettişlerine ön şartsız denetleme izni vermelidir, (iii) İran, UAEK ile imzalamış olduğu ek protokole geri dönmelidir.

Süreç Analizi

Yukarıda bahsedilen tüm etkenler dikkate alındığında nükleer müzakereye ilişkin işleyen süreç karmaşık bir hal almış, bunun da ötesinde tarafların soruna ilişkin yapıcı bir çözüm bulma olasılığını zorlaştırmıştır. Nitekim bu yönde ilk gelişmelerden biri 9 Ocak'ta yaşandı. 21 Aralık 2005'de, Ağustos ayında Avrupa Troykası Fransa, İngiltere ve Almanya ile kesintiye uğrayan nükleer görüşmelerin tekrar başlaması, 2006 yılında bu konuyla ilgili iyimser bir havanın oluşmasını sağladı. Ancak, İranlı yetkililerin 9 Ocak'ta nükleer araştırma merkezlerindeki mühürlerin kaldırılacağını açıklaması söz konusu iyimser havanın gerek Avrupa'da gerekse UAEK kanadında ortadan kalkmasına neden oldu.¹⁹ Bunun üzerine UAEK Başkanı Muhammed El-Baradei, İran'ın nükleer araştırmalarına yeniden başlama niyetinden söz etmesinin uluslararası toplum ile arasında ciddi bir güven krizi yaratabileceği uyarısında bulundu.²⁰ Nükleer tesislerin tekrar açılacağını ilan edilmesi, UAEK'nin tavsiyesi doğrultusunda İran'ın BM Güvenlik Konseyine sevk edilmesi içinde bir başlangıç olabilirdi. Bu doğrultuda Beyaz Saray Sözcüsü Scott McClellan Tahran yönetiminin Avrupa ülkeleriyle yürüttüğü görüşmelerin sonuçsuz kalması halinde, İran'ın BM Güvenlik Konseyi'ne havale edilmesinden başka seçenek kalmayacağı yönündeki açıklaması, Washington yönetiminin sorun üzerinde inisiyatif sahibi olma çabası olarak anlaşılırken, 2006 da nükleer görüşmelerin daha kırılğan bir hale gelmesine de sebep oldu.²¹ Zira ABD'nin sürece dahil olması Tahran yönetiminin bu konuda daha sert ve dirençli bir tutum benimsemesine sebep olmaktadır. Washington'un açıklamasına ek olarak Almanya Dışişleri Bakanı Walter Steinmeier da Tahran yönetiminin söz konusu tutumundan dolayı, AB-İran müzakerelerinin çıkmaza girdiği şeklinde bir açıklama yapması, Tahran yönetimini daha dengeli bir politika izlemeye zorunlu kıldı. Bunun üzerine müzakereleri AB adına yürüten üç ülkenin

¹⁹ "İran Nükleer Araştırmaya Yeniden Başlıyor", **BBC Turkish**, 09 Ocak 2006.

²⁰ "İran ile Güven Krizi Olabilir", **BBC Turkish**, 10 Ocak 2006.

²¹ "ABD: İran Yanlış Yaptı", **BBC Turkish**, 11 Ocak 2006.

Dışişleri Bakanları, UAİK'yi 12 Ocak'ta acil toplantıya çağırdı.²² Ancak Tahran yönetimi geri adım atmayarak, İran'ın nükleer programı konusundaki anlaşmazlığın BM Güvenlik Konseyi'ne sevk edilmesi halinde, bu konuda gönüllü olarak uluslararası kuruluşlarla yaptıkları tüm işbirliğine son vereceklerini açıkladı.²³

Tahran yönetiminin söz konusu kararına sadece Avrupa ve ABD değil, Rusya'nın da tepki göstermesi İran'ın bu konuda geri adım atmasına neden oldu. Rusya Savunma Bakanı Sergei Ivanov'un, Tahran yönetiminin aldığı karardan kişisel bir düş kırıklığına uğradığını ve kaygı duyduğunu dile getirmesi, İran'ın görüşmelerin tekrar başlaması konusunda isteğinin daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmasına neden oldu. Bunun üzerine İran'ın nükleer konulardaki baş müzakerecisi Ali Laricani, Tahran yönetiminin üzerindeki uluslararası baskıyı dengelemek için önce Rusya daha sonra da Çin'e resmi bir ziyarette bulundu. İlk ziyaretini Rusya'ya yapan Ali Laricani, 19 Ocak'ta ülkesinin nükleer faaliyetler üzerinde uzlaşmaya hazır olduğunu açıkladı.²⁴ 25 Ocak'ta ise Tahran yönetimi Rusya'nın, nükleer görüşmelerde bir çözüm olarak önermiş olduğu, uranyum zenginleştirme işleminin Rusya topraklarında yapılmasına ilişkin teklifinin değerlendirildiğini açıkladı. Ancak Laricani, Batılı ülkelerin sorunu BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirmesi halinde, söz konusu zenginleştirme işleminin kendi toprakları dışında yapılması yönündeki Rus teklifinin kesinlikle kabul etmeyeceklerini ifade ederek,²⁵ Rusya'nın planının İran'ın nükleer teknolojisi için yeterli olmadığını ve bunun bir taslak halinde sunulması gerektiği açıkladı.²⁶ 26 Ocak'ta da ise Çin'e giden Laricani, Çin Dışişleri Bakanı Li Zhaoxing ile görüştü. Çin Dışişleri Bakanı sözcüsü Kong Quan görüşmenin ardından yaptığı açıklamada, İran'ın ihtiyacı olan uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin Rusya'da yapılması yolundaki öneriyi olumlu bulduklarını ve İran'a yönelik bir ambargo girişimini kesinlikle desteklemediklerini ifade etti.²⁷ Diğer

²² "İran için Güvenlik Konseyi Süreci Başladı", **BBC Turkish**, 12 Ocak 2006.

²³ "İran Batının Restini Gördü", **BBC Turkish**, 14 Ocak 2006.

²⁴ "İran Uzlaşmadan Yana", **BBC Turkish**, 19 Ocak 2006.

²⁵ Raula Khalaf and Gareth Smyth, "Iran Warns against UN Referral", **Financial Times**, 22 January 2006; "İran Rus Önerisini Değerlendiriyor", **BBC Turkish**, 25 Ocak 2006.

²⁶ David E. Sanger and Elaine Sciolino, "Iran says Russia's Nucleas Plan is 'not sufficient'," **New York Times**, 27 January 2006; "Russia plan not enough for Iran," **BBC**, 27 January 2006.

²⁷ "Çin İran'ın Planını Destekliyor", **BBC Turkish**, 26 Ocak 2006.

taftan Washington yönetiminin de söz konusu planı desteklediğini açıklaması nükleer görüşmelerin yeni bir aşamaya girmesine neden oldu.²⁸

Ancak 31 Ocak'ta İngiltere'nin başkenti Londra'da BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi ve Almanya'nın dışişleri bakanlarının katılımıyla gerçekleşen toplantıda İran'ın BM Güvenlik Konseyine şikâyet edilmesine ilişkin UAEK'ye verilmek üzere bir tavsiye kararın çıkmasıyla birlikte,²⁹ İran, söz konusu kararın hayata geçirilmesi halinde tüm görüşmelere son vereceğini açıkladı.³⁰ Rusya ve Çin'in alınan bu kararın İran'a yönelik bir ambargo tavsiyesi içermediğini belirtmesi üzerine ise Tahran yönetimini bu konuda daha sert açıklamalar yapmaktan kaçındı.³¹ Ancak yine de söz konusu tavsiye kararı UAEK'nin 4 Şubat'ta Avusturya'nın başkenti Viyana'da yaptığı icra kurulu toplantısının ana gündemini oluşturdu ve UAEK, İran'ın nükleer programıyla ilgili yükümlülüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle 24 kabul 3 red oyuyla İran'ın Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesini kararlaştırarak,³² nükleer müzakerelerle ilgili görüşmenin yeni adresinin BM olduğunu vurguladı. Söz konusu karar ile İran'dan araştırma ve zenginleştirme dâhil olmak üzere tüm nükleer faaliyetlerini süresiz durdurması ve NPT anlaşmasının ötesinde UAEA denetçilerine tüm tesisleri teftiş etme ve ilgili tüm kişilerle irtibat kurma imkânı sağlanması istendi. Kuşkusuz bu tutum Tahran yönetimini köşeye sıkıştırıp, nükleer enerjiye ulaşmak için diplomatik süreci mümkün olduğunca uzatarak uranyum zenginleştirme işlemi başarına stratejisini tersine çevirmek için atılan bir adımdı. Söz konusu süreç Tahran yönetimi için nükleer müzakereler konusunda yeni bir politik tutum belirlemesini

²⁸ "Bush supports Russian plan to handle Iranian Nuclear Material", **U.S. State Department**, 27 January 2006; Chris Buckley and Lindsay Beck, "China opposes sanctions to resolve Iran dispute", **Reuters**, 26 January 2006.

²⁹ "İran, BM'ye Şikâyet Ediliyor", **BBC Turkish**, 31 Ocak 2006.

³⁰ "İran: Görüşmeler Bitebilir", **BBC Turkish**, 31 Ocak 2006.

³¹ Kevin Sullivan and Dafna Linzer, "Iran to be reported to Security Council", **Washington Post**, 31 January 2006; Anne Gearan, "U.N. Council Agrees on Iran Nuclear Review", **Associated Press**, 31 January 2006.

³² "Iran gets an extension until March", RIA-Novosti, 2 February 2006; "Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran, Resolution adopted on 4 February 2006 by the IAEA Board of Governors, GOV/2006/14", **IAEA**, 4 February 2006; "Atomic Energy Board votes to report Iran to U.N. Security Council", **U.S. State Department**, 6 February 2006; Kuruldaki 35 ülkeden 27'si, İran'ın Konsey'e sevki yönünde oy kullanırken, üç ülke sevke karşı çıktı, beş ülke de çekimser kaldı.

zorunlu kıldı. Ancak Tahran yönetiminin bu gelişmelere karşılık yeni tutumu İran'ın müzakere sürecindeki ülkelerle gerilimi hafifletmekten öte yeni bir bunalım alanının oluşmasına neden oldu. Zira Tahran yönetimi bu konudaki ilk adımını karardan iki gün sonra attı ve UAİK ile 1997 yılında imzalamış olduğu; "uluslararası denetçilerin kısa bir süre önce haber vererek İran'ın nükleer tesislerinde denetim yapmasına ilişkin" ek protokol çerçevesinde yürüttüğü işbirliğine son verdiğini açıklarak,³³ nükleer görüşmeler konusunda 2002 yılından bu yana en sert tutumlarından birini takındı.

BM Güvenlik Konseyi'ne sevk edilmesinin ardından İran, soruna taraf olan diğer ülkelerden de destek bulan Rus planı üzerinde de politika değişikliğine gitmeye başladı. Bu bağlamda ilk olarak Rusya ile 13 Şubat'ta uranyum zenginleştirme işleminin Rusya topraklarında yapılmasına ilişkin gerçekleştireceği toplantının ertelendiğini açıkladı ve Natanz'daki tesislerinde uranyum zenginleştirme işlemlerini başlattığını uluslararası kamuoyuna duyurdu.³⁴ Söz konusu politika değişikliği Tahran yönetimini müzakere sürecinde daha fazla yalnız bırakacak bir tutumdur. Bunun üzerine Rusya krizin daha fazla derinleşmesini engellemek için devreye girdi. 21 Şubat'ta İranlı üst düzey yetkililer Moskova'ya resmi bir ziyarette bulundu, ancak her hangi bir ilerleme kaydedilemeyerek, görüşmelerin iki taraf açısından "olumlu ve yapıcı" olduğu açıklandı.³⁵ Ancak yine de Tahran yönetimi Moskova yönetiminin söz konusu teklifine ilişkin, zaman ve hangi firmaların bu sürece dahil olacağı noktasında bazı belirsiz noktaların olduğunu, bunların giderilmesi halinde uzlaşmaya hazır olduklarını belirterek, muhtemel bir kriz çıkmasını körükleyecek açıklamalardan kaçındı.³⁶

³³ Mark Heinrich, "Iran's inspection curb hobbles key IAEA atom probe", **Washington Post**, 7 February 2006; Alissa J. Rubin, "Rejecting cooperation, Iran asks IAEA to remove Seals, Cameras," **Los Angeles Times**, 7 February 2006.

³⁴ "Iran starts nuclear enrichment at Natanz", **FBIS Feature**, 13 February 2006, FBIS document FEA20060213019476; "Iran starts injection of UF6 gas into limited number of centrifuges in Natanz", **Tehran Fars News Agency**, 13 February 2006, **FBIS** document IAP20060213011052; "Iran shelves Russia nuclear talks" **BBC**, 13 January 2006.

³⁵ "Ambassador says Iran delegation will visit Moscow Feb. 20", **RIA-Novosti**, 16 February 2006; "Russia nuclear talks underway in Kremlin", **RIA-Novosti**, 20 February 2006; "Iran-Russian nuclear talks close", **BBC**, 21 February 2006.

³⁶ Nazila Fathi, "Iran moves towards deal with Russia on Uranium", **New York Times**, 27 February 2006; "Iran ready to compromise on nuclear issue", **Global Security Newswire**, 23 February 2006.

3 Mart'ta Tahran yönetimi, BM'nin İran'a uygulayacağı muhtemel bir yaptırımı engelleyebilmek amacıyla Almanya, İngiltere ve Fransa dışişleri bakanlarıyla bu konuyu görüşmek üzere Viyana'da bir toplantı talebinde bulundu ve AB Troykasına bir öneri paketi sundu. Söz konusu öneri paketinde İran, endüstriyel düzeyde uranyum zenginleştirme işlemini iki yıllık bir süre için askıya alacağını taahhüt ederken, araştırma amaçlı az miktarda uranyum zenginleştirme işlemine devam edeceğini açıkladı. Ancak AB Troykasının Tahran yönetiminden uranyum zenginleştirme faaliyetini derhal ve tamamen askıya almasını talep etmesi üzerine Ali Laricani liderliğindeki İran heyeti bunu kabul etmedi ve görüşmeler yeniden sonuçsuz kaldı.³⁷ 6 Mart'ta UAEK'nin yapmış olduğu toplantı sonucunda ise El- Baradey, İran'ın ek protokol çerçevesinde yürütülen işbirliğine geri dönmesi çağrısında bulunurken, Tahran yönetimi, söz konusu işbirliğinin devam etmesini İran'ın BM Güvenlik Konseyi'ne sevk edilmemesi şartına bağlı olduğunu belirterek, bu konudaki sorumluluğun uluslararası kamuoyunun tutumuna bağlı olduğunu belirtti.³⁸ Söz konusu açıklama İran için BM Güvenlik Konseyi sürecinin başlamasının en ciddi belirtisiydi. Nitekim UAEK İran'ın BM Güvenlik Konseyi gündemine getirilmesi doğrultusunda ikinci bir karar aldı. Bunun üzerine 15 Mart'ta BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirilen İran'ın nükleer programı, yapılan toplantı sonucunda, Güvenlik Konseyi, nükleer programını askıya alması ve UAEK ile işbirliği yapması için Tahran yönetimine bağlayıcı olmayan bir bildiri yayımlayarak 28 Nisan'a kadar süre tanıdı.³⁹ Ancak BM Güvenlik Konseyi'nin söz konusu kararı, İran'ın uranyum zenginleştirme işlemini durdurmasından ziyade, 11 Nisan'da uranyum zenginleştirme işlemini başarıyla tamamladığını açıklamasına ve böylece krizin tırmanmasına neden oldu. Tahran yönetiminin söz konusu açıklaması üzerine başta ABD olmak üzere Rusya ve İngiltere İran'ın bu politikasından hemen geri adım atması gerektiğini

³⁷ "İran Görüşmeleri Yine Sonuçsuz", **BBC Turkish**, 3 Mart 2006.

³⁸ "Nuclear Deal Still Feasible", **Iran Daily News**, 7 Mart 2006; Javad Vaeidi, "Head of the Islamic Republic of Iran Delegation to the Board of Governors", **Acronym Institute**, 8 March 2006; "Rowhani: Iran determined to continue peaceful nuclear work", **IRNA**, 8 March 2006.

³⁹ "Full U.N. Security Council to Discuss Iran on Friday", **Global Security Newswire**, 15 March 2006; Warren Hoge, "Text on Iran's Nuclear Work is under study by the UN Council", **New York Times**, 15 March 2006.

belirterek, Güvenlik Konseyi'nin bu durumun devam etmesi halinde *ek güvenlik tedbirleri* alabileceğini ifade etti.⁴⁰

Uluslararası kamuoyunun sert tutumu karşısında Tahran yönetimi, UAİK aracılığıyla AB Troykasına, uranyum zenginleştirme işleminin bir kısmından vazgeçeceğini bildirerek, görüşmelerin tekrar başlamasına ilişkin 21 Nisan'da bir teklif daha yaptı, ancak Fransa, Almanya ve İngiltere söz konusu teklifin tüm zenginleştirme işlemlerinin tamamen durdurulması halinde kabul edilebileceğini açıklayarak, teklifi reddetti.⁴¹ Tahran yönetiminin BM Güvenlik Konseyi kararında tanınan süreye ilişkin herhangi bir adım atmaması üzerine 28 Nisan'da UAİK, Güvenlik Konseyi'ne yeni bir rapor sunarak İran'ın uranyum zenginleştirmeyi durdurması için yapılan uluslararası çağrılarını duymazdan geldiğini ve kendisine tanınan sürenin dolduğunu bildirdi.⁴² Tahran yönetimi BM Güvenlik Konseyi'nden herhangi bir yaptırım çıkması ihtimalinin güçlenmesi üzerine, İran hakkındaki dosyanın BM Güvenlik Konseyi gündeminden çekilerek tekrar UAİK gündemine getirilmesi halinde ek protokolün gereklerini yerine getireceğine ve önceden haber verilmeden yapılacak denetlemeleri gönüllü olarak kabul edeceğini, ancak uranyum zenginleştirme işlemini sürdüreceğini açıkladı.⁴³ Ancak söz konusu açıklama müzakere sürecine taraf olan ülke ve kuruluşlar için yeterli ve olumlu bir gelişme olarak algılanmadı.

Gerek UAİK'nin olumsuz raporu gerekse Tahran yönetimin geri adım atmayışı üzerine müzakere süreci daha farklı bir düzleme taşınarak 5+1 Grubunun gündemine girdi. Paris'te 3 Mayıs'ta bir araya gelen BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri ve Almanya'nın (5+1 Grubu), İran'a yönelik BM tarafından yaptırım uygulanabileceğini açıklaması üzerine, İran Meclisi 7 Mayıs'ta nükleer programları konusunda bir uzlaşmaya varılmaması halinde NPT'nin 10. maddesini gözden geçireceğini ve gerekirse söz konusu anlaşmadan tek taraflı

⁴⁰ "Full U.N. Security Council to Discuss Iran on Friday", **Global Security Newswire**, 15 March 2006; Warren Hoge, "Text on Iran's Nuclear Work is under study by the UN Council", **New York Times**, 15 March 2006.

⁴¹ "EU powers reject plan for Iran enrichment pause", **Global Security Newswire**, 21 April 2006.

⁴² "İran'a yaptırım uygulanması girişimi", **BBC Turkish**, 3 Mayıs 2006.

⁴³ "Iran says to allow inspections if UN drops case", **New York Times**, 29 April 2006; "Iran Proposes Return of Nuclear Dossier to IAEA", **Global Security Newswire**, 1 May 2006.

olarak çekileceğini belirten bir karar alarak, krizin daha da derinleşmesine neden oldu.⁴⁴ Ancak Güvenlik Konseyi'nden İran'a yönelik bir ambargo ya da yaptırım çıkmasına Çin ve Rusya'nın daha esnek davranılması yönünde direnç göstermesi, uluslararası kamuoyunun Tahran yönetimini caydıracak bir karar almasını önlerken, İran'ı da bu konuda cesaretlendiren bir politika benimsemesine neden oldu. Nitekim 9 Mayıs'ta 5+1 Grubunun, BM merkezinde gerçekleştirdiği gayri resmi toplantıda İran'a yönelik uzlaşmacı bir karar çıkmadı.⁴⁵

Tüm olumsuz gelişmelere rağmen Tahran yönetimi ile uzlaşma arayan AB Troykası, 15 Mayıs'ta İran'a bazı güvenlik garantilerinin verilmesi ve sadece enerji ihtiyacını karşılayabileceği nükleer enerji üretmesi ile ilgili yeni bir teklif sunacağını açıklarken⁴⁶, ABD de ilk defa İran'ın uranyum zenginleştirme işleminden vazgeçmesi halinde karşılıklı görüşmeye hazır olduğunu ve bu konuda AB Troykasının İran ile yürütmüş olduğu müzakerelere de katılabileceğini belirtti, ancak Tahran yönetimi tüm bu tekliflerin İran için yeterli olmadığını açıkladı ve geri adım atmayacağını belirtti.⁴⁷ Bunun üzerine 1 Haziran'da Viyana'da bir araya gelen 5+1 Grubu yetkilileri, İran'ın uranyum zenginleştirme işleminden vazgeçmesi ve uluslararası örgütlerle işbirliği yapması halinde, Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğinin sağlanacağı ve ekonomik entegrasyonunun kolaylaştırılacağı, İran'a sivil nükleer faaliyetlerini sürdürmesi için bir hafif su reaktörü sağlanacağı, ABD'nin İran tarımındaki teknoloji kullanımına ilişkin kısıtlamanın kaldırılacağı ve BM Güvenlik Konseyi'nden İran dosyasının geri çekilmesini içeren yeni teklifini açıkladı ve bu konuda Tahran hükümetine cevap vermesi için her hangi bir zaman sınırlaması da getirmedi.⁴⁸

⁴⁴ "Iran threat to quit atomic treaty", **BBC**, 7 May 2006; Sözkonusu madde, taraf olan ülkelerin çıkarlarını tehlikede görmeleri halinde anlaşmadan çekilebilmelerini öngörüyor.

⁴⁵ M. Lederer, "U.N. to present Iran Nuke Program Options", **Associated Press**, 9 May 2006; "West to offer Iran benefits or sanctions", **Reuters**, 10 May 2006.

⁴⁶ Jonathan S. Landay and Matthew Schofield, "EU offers civilian nuclear technology to Iran", **Knigh Ridder Newspapers**, 15 May 2006; Mark John, "EU to offer Iran best civil nuclear technology", **Reuters**, 16 May 2006.

⁴⁷ Nazila Fathi, "Iran rejects potential European incentives", **New York Times**, 10 May 2006; "Iran shuns EU 'reactor incentive'", **BBC**, 17 May 2006.

⁴⁸ "Carrot-stick" deal agreed on Iran", **CNN**, 2 June 2006; "EU's Solana to present Iran with nuclear proposal", **CNN**, 5 June 2006; "Iran 'positive' on nuclear offer", **BBC**, 6 June 2006; Louis Charbonneau, "Iran has until July to consider atomic offer: Austria", **Reuters**, 9 June 2006.

Uluslararası kamuoyunun İran'a yönelik sert tepki göstermemesinin arkasındaki en önemli sebep, başta Rusya ve Çin'in esnek tutumu olmak üzere, UAEK'nin 8 Haziran'da Viyana'da açıkladığı yeni raporda, İran'ın uranyum zenginleştirme işleminin henüz nükleer silaha sahip olacak düzeyde olmadığını vurgulanması etkili oldu.⁴⁹

Tüm bu gelişmeler üzerine, görüşmelerin tekrar başlaması yönünde oluşan iyimser hava, Tahran yönetiminin AB Troykası tarafından atılan söz konusu adımın ileriye dönük yapıcı çözümler üretebileceği konusunda yaptığı açıklama ve Laricani'nin 13 Haziran'da İran'ın nükleer faaliyetleri ile ilgili bölge ülkelerinin ve uluslararası kamuoyunun kaygılarını gidermek için her türlü işbirliğine hazır olduğunu dile getirmesiyle birlikte, taraflar arasındaki nükleer görüşmeler yeni bir aşamaya girdi.⁵⁰ Ancak söz konusu iyimser havaya rağmen, AB Troykası yapılan teklife cevap verme konusunda İran'ın acele etmesi gerektiğini açıklayarak, İran'ın zaman kazanma politikasına da bir gönderme yaptı. Bunun üzerine Tahran yönetimi söz konusu öneriler paketinin inceleneceğini belirterek, Ağustos ayında resmi bir cevap vereceklerini açıkladı.⁵¹

Tahran yönetiminin zamanı iyi kullanmayarak, AB Troykasının önerisine cevap verme konusundaki isteksiz tutumu, İran'ın zaman kazanmaya çabaladığı ve bu arada uranyum zenginleştirme işlemine her hangi bir denetim mekanizması olmadan devam ettiği yönündeki görüşün ağırlık kazanması neden oldu ve 29 Haziran'da BM Güvenlik Konseyi, 31 Ağustos'a kadar Tahran yönetimine süre tanınmasına ilişkin karar taslağı üzerinde uzlaşmaya vararak, İran'dan uranyum zenginleştirme işlemlerini askıya almasını istedi. Bunun üzerine Tahran yönetimi BM Güvenlik Konseyi'nden böyle bir kararın çıkması halinde Avrupa'nın öneri paketini rafa kaldıracağını açıkladı.⁵² Söz konusu açıklama müzakere sürecine taraf olan ülkelerin bu konudaki en ciddi adımlarından birini atmasına neden oldu ve BM Güvenlik Konseyi 31 Temmuz'da 14 kabul ve Katar'ın ret oyu sonucunda, 1696

⁴⁹ "BM'den yeni İran Raporu", **BBC Turkish**, 8 Haziran 2006.

⁵⁰ "Elham: Batının son öneri paketi ileriye dönük atılmış bir adımdır", **IRNA**, 12 Haziran 2006, "İran öneri paketinden memnun", **BBC Turkish**, 16 Haziran 2006.

⁵¹ "İran: hemen yanıt veremeyiz", **BBC Turkish**, 29 Haziran 2006.

⁵² "Asfı: İran aleyhine BM kararı çıkarsa Avrupa'nın öneri paketi rafa kaldırılır", **IRNA**, 31 Temmuz 2006.

nolu karar tasarını kabul ederek⁵³, 31 Ağustos'a kadar uranyum zenginleştirme faaliyetleri askıya alınmazsa Konsey'in "uygun önlemler" almak üzere harekete geçeceğini ilan etti.⁵⁴ Söz konusu gelişmenin ardından Tahran yönetimi kararın kabul edilemeyeceğini belirterek, İran'ın nükleer enerji üretme çabasının meşru bir arayış olduğunu ve vazgeçmeyeceklerini ve BM karar tasarısının yasa dışı olduğunu ifade etti.⁵⁵

Uranyum zenginleştirme işleminin durdurulması yönünde Tahran yönetimine süre tanınmasına ilişkin 1696 nolu karar tasarısının çıkmasına rağmen, gerek Avrupa ülkelerinin gerekse Rusya ve Çin'in İran'a yönelik herhangi bir ambargo uygulanması yönünde isteksiz bir politika izlemeleri ve bu konuda sert açıklamalar yapmaktan kaçınmaları, müzakerelerin devam etmesi yönünde olumlu gelişmelerin yaşanmasına sebep oldu. Bir yaptırımın uygulanması halinde Ortadoğu'da mevcut hassas dengenin zarar göreceği, İran'ın dışlanması halinde ise bölgede sağlanmaya çalışılan muhtemel bir istikrar ortamının daha da bozulacağı yönündeki hakim görüş uluslararası kamuoyunun sert bir tutum benimsememesinin arkasındaki nedendi. Ortadoğu'daki denge ve istikrarın muhkem bir unsuru olduğunun tam olarak farkında olan İran ise, böyle bir konjonktürü, BM güvenlik Konseyi kararı olmasına rağmen kendi lehine çevirmeyi denedi. Bunun üzerine, Tahran görüşmelerin tekrar başlamasını nükleer dosyanın gerçek kanuni sürecine döndürülmesi ve BM Güvenlik Konseyi gündeminden çıkarılmasına bağladı. Üstelik Rusya ve Çin'in ise 1696 nolu karar tasarısına olumlu oy vermelerine rağmen, İran ile aynı görüşü paylaşmaları bu konudaki sürecin İran'ın istediği noktaya gelmesini sağladı. Bunun üzerine 22 Ağustos'ta Tahran yönetimi, 5+1 Grubundan oluşan ülkelerin Tahran'daki büyükelçilerine,⁵⁶ tarafların İran karşısında taahhütlerine uymamasına rağmen, 23 Ağustos tarihi itibarıyla müzakerelerin başlaması için hazır olduğuna ilişkin 21 sayfadan oluşan "yeni formül-

⁵³ "Resolution 1696 (2006)", S/RES/1696 (2006), **United Nation Security Council**, 31 July 2006.

⁵⁴ "Security Council Demands Iran Suspend Uranium Enrichment by 31 August, or Face Possible Economic, Diplomatic Sanctions", Department of Public Information, **United Nations**, 31 July 2006, "BM'den İran'a Bir aylık süre", **BBC Turkish**, 31 Temmuz 2006.

⁵⁵ "Iran defiant on nuclear deadline", BBC, 2 August 2006; "Iran vows to produce nuclear fuel", **Reuters**, 2 August 2006.

⁵⁶ Söz konusu toplantıya 5+1 Grubu içerisinde ABD'de olmasına rağmen onun yerine İsviçre Büyükelçisi katılmıştır. Washington'un Tahran'da temsilciliği bulunmadığı için ABD'yi İsviçre temsil etmektedir.

ler” başlıklı cevabını ilettiler. Ancak Tahran yönetimi söz konusu cevap paketinde İran’ın uranyum zenginleştirme işlemine devam edeceği açıklaması⁵⁷, bu konuda tarafları memnun etmedi.

Tahran yönetiminin cevabının ardından UAEK, İran’ın nükleer faaliyetlerini içeren ve 6 sayfalık raporunu yayınlayarak BM Güvenlik Konseyi’ne sundu. Raporda UAEK, İran’ın barışçıl nükleer faaliyetlerinde bir sapma tespit edilmediğini ve İran-UAEK arasında işbirliği yapıldığını belirterek, İran’ın denetmenlere kolaylıklar sağladığı ve istenilen nükleer raporlar, tesisat ve bazı maddelerin incelendiği vurgulandı. Ayrıca raporda İran’ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin devam ettiğine de değinilerek, UAEK’nin bu konuda araştırma ve incelemelerini sürdüreceği belirtildi. Raporda, İran’ın nükleer faaliyetleri ve teknolojisine dair kurum tarafından istenilen bilgi ve belgeleri verdiği ve UAEK’nin bu doğrultuda raporlarını tamamladığını belirtildi.⁵⁸ Bunun üzerine Tahran yönetimi, Hükümet Sözcüsü Hamid Rıza Asefi aracılığıyla yaptığı açıklamada, UAEK’nin söz konusu raporunun, İran’ın NPT ve UAEK kanunları çerçevesinde hareket ettiğinin ve her hangi bir kanunsuz faaliyette bulunmadığını ispatladığının altını çizdiğini belirterek, bundan sonra İran için müzakerelere geri dönülmesinin bir zorunluluk olduğunu açıkladı.⁵⁹ Nitekim söz konusu gelişmeler müzakere sürecini de doğrudan etkiledi ve bu doğrultuda ilk adım 10 Eylül’de Ali Laricani ve AB Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi Javier Solana arasında Viyana’da gerçekleştirilen toplantıda atıldı ve her iki tarafın da görüşmelere başlanması yönünde olumlu kanaate sahip oldukları açıklandı.⁶⁰

İran ile ilgili nükleer dosyanın BM Güvenlik Konseyi gündemine girmiş olması, Tahran yönetiminin nükleer teknolojiye ulaşma konusunda daha istikrarlı ve ısrarcı bir tutum benimsemesine neden oldu. Eylül ayında yayınlanan UAEK raporunun bir bakıma İran için olumlu olması ve AB Troykası ile görüşmelere tekrar başlaması yö-

⁵⁷ “Iran formally rejects demand to suspend enrichment program”, **Global Security Newswire**, 22 August 2006; “Iran offers West ‘serious’ talks”, **BBC**, 22 August 2006.

⁵⁸ “Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran”, **International Atomic Energy Agency**, 31 August 2006; “UAEK İran RaporuYayınlandı”, **IRNA**, 1 Ağustos 2006.

⁵⁹ “Asıfı: UAEK’nin raporu müzakerelere geri dönülmesini zorunlu kılıyor”, **IRNA**, 1 Eylül 2006.

⁶⁰ “AB İran zirvesi sona erdi”, **BBC**, 11 Eylül 2006.

nünde ciddi adımlar atılmasına rağmen, Tahran yönetimi, Rusya ve Çin'in nükleer enerjiye sahip olması için İran'ı destekleyici bir politika benimsemelerinden hareketle, ciddi bir adım atmaktan uzak durdu. Nitekim Ekim ayında AB Troykası ile yapılan tüm görüşmelerde müzakerelerin yeniden başlaması için her hangi bir adım atılmadan sonuçlanmasına neden oldu.⁶¹

İran'ın söz konusu isteksiz tutumu üzerine AB Troykası İran dosyasını tekrar BM Güvenlik Konseyine sevk edilmesine ilişkin yeni bir karar tasarısı üzerinde çalışmaya başladı⁶². AB Troykasının söz konusu girişimi 9 Kasım'da 5+1 Grubunun New York'ta yaptığı toplantının da seyrini doğrudan etkiledi ve 5+1 Grubu daha sonra görüşmek üzere, İran'a yaptırım uygulamayı içeren bir karar taslağını kabul etti, ancak Rusya ve Çin'in muhalefeti karar tasarısının Güvenlik Konseyi gündemine geç gelmesine neden oldu.⁶³ Bu yönde bir karar taslağının hazırlanmasına rağmen, AB adına Solana, gerekli şartların oluşması halinde İran ile müzakerelerin devam etmesi yönünde istekli olduklarını, ancak bu girişimlerin sonuçsuz kalması halinde izlenecek yolun bilindiğini ve bunun da BM olduğunu dile getirmesi, BM Güvenlik Konseyi'nde İran hakkında muhtemel bir yaptırımın çıkmasının da habercisi niteliğindeydi.⁶⁴ Söz konusu yaklaşıma paralel olarak da 15 Kasım'da UAEK Başkanı El-Baradey İran'ın nükleer faaliyetlerini içeren 4 sayfalık raporu yayınlayarak, kurumun üyesi olan 35 ülkeye dağıtması bu konuda daha ciddi adımların atılmasına neden oldu. Raporda Baradey, UAEK ile daha fazla işbirliği yapması halinde İran nükleer faaliyetlerinin kurum tarafından barışçıl olduğunun tam olarak teyit edileceğini belirtti.⁶⁵

⁶¹ "Action on Iran must be based on IAEA reports - Russian FM", **RIA-Novosti**, 18 October 2006; "U.S. Refusal to Lift Sanctions on Russian Firms will not affect cooperation on Iran, official says", **Associated Press**, 18 October 2006; "Draft Sanctions against Iran Could Be Ready This Week; Russia to get Exemption for Bushehr", **Global Security Newswire**, 18 October 2006.

⁶² "Draft Sanctions against Iran Could Be Ready This Week; Russia to get Exemption for Bushehr", **Global Security Newswire**, 18 October 2006.

⁶³ "Deadlock over Iran Resolution", **Iran News**, 9 Kasım 2006; "Laricani: İran aleyhinde karar taslağının onaylanması psikolojik operasyondur", **IRNA**, 9 Kasım 2006.

⁶⁴ "Solana: AB İran ile müzakerelerin devamını istiyor", **IRNA**, 14 Kasım 2006; "EU FM's to discuss Iran's nuclear programs", **Iran News**, 12 November 2006.

⁶⁵ "Clarification over IAEA report", **Iran Daily**, 15 November 2006; "IAEA Chief Urged to Try to Win Iranians Trust", **Iran News**, 16 November 2006.

5+1 Grubunun içinde İran ile müzakerelere geri dönülmesi için izlenecek politika konusunda önemli görüş ayrılıklarının olması, özellikle de Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'nde İran'a yönelik herhangi bir yaptırım kararının çıkmaması için gösterdiği çaba, bu konuda net bir adım atılması yönünde önemli bir engel teşkil etmekteydi. Nitekim 20 Aralık'ta 5+1 Grubunun yapmış olduğu üç toplantı da sonuçsuz kaldı ve daha önce AB Troykası tarafından hazırlanan ve İran'a yaptırım uygulanmasını içeren taslak karara nihai bir şekil verilemedi. Öte yandan İran Dışişleri Bakanı Manuçer Mutteki'nin, İran'ın nükleer teknolojiye ulaştığını, bunun da İran nükleer meselesinin kapandığı anlamına geldiği şeklinde bir açıklaması yapması⁶⁶ ve Tahran yönetiminin muhtemel bir BM Güvenlik Konseyi kararının İran için herhangi bir anlam ifade etmeyeceğini⁶⁷ belirtmesi, müzakerelere tekrar başlanması yönündeki girişimlerin de daha kırılğan bir hal almasına sebep oldu.

Nitekim bu gelişmelerin bir sonucu olarak, 2006 yılının sonunda nükleer müzakereler konusunda 23 Aralık'ta BM Güvenlik Konseyi en sert tutumunu takınarak, oybirliği ile nükleer programı dolayısıyla İran'a bir takım yaptırımlar öngören 1737 sayılı karar tasarısını kabul etti.⁶⁸ Bu karar, İran'a hassas nükleer malzemelerin ve balistik füzelelerin doğrudan veya dolaylı olarak satışını yasaklarken, UAEK tarafından tespit edilecek olan hassas nükleer faaliyetlerin de derhal askıya alınmasını öngörüyordu. Askıya alınması beklenen faaliyetler içerisinde; araştırma geliştirme dâhil uranyum zenginleştirme ve her türlü dönüştürme faaliyetleri, ağır su reaktörlerine ilişkin mevcut projeler de yer aldı. Kararın ek kısmında sıralanan listelerde adı geçen kişi ve kuruluşların tüm ülkelerdeki malvarlıklarının dondurulmasına ve seyahat izinlerinin kısıtlanmasına karar verildi. Bunlar: Nükleer programa dâhil olan kuruluşların listesi, Balistik füze programına dâhil olan kuruluşların listesi, Nükleer programa dâhil olan kişilerin listesi, Balistik füze programına dâhil olan kişilerin listesi, hem nükleer hem balistik füze programına dâhil olan kişilerin listesinden oluşmaktaydı. Ayrıca kararda UAEK'den 60 gün içerisinde askıya alma işlemleri ve İran'ın karara riayet etmesi hususunda bir rapor hazırlaması istendi.⁶⁹

⁶⁶ "Mutteki: İran nükleer dosyası kapandı", *IRNA*, 20 Aralık 2006.

⁶⁷ "Laricani: BMGK'nın muhtemel İran aleyhindeki kararı baskı uygulama kapasitesine sahip değil", *IRNA*, 22 Aralık 2006.

⁶⁸ "Resolution 1737 (2006)", S/RES/1737 (2006), **United Nation Security Council Resolutions**, 27 December 2006.

⁶⁹ Arzu Celalifer, "BM Güvenlik Konseyi'nin İran'a Yönelik 1737 Sayılı Kararı", **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu**, 27 Aralık 2006.

Yaptırım kararın ardından Tahran yönetimi müzakere ve nükleer stratejisi konusunda daha belirgin bir değişikliğe gitti. Bunun üzerine İran Meclisi UAEK ile ilişkilerin gözden geçirilmesine yönelik bir karar aldı ve Cumhurbaşkanı Ahmedinejad da kararın İran için bağlayıcı olmadığını ifade ederek, ülkesinin nükleer enerjiye ulaşma konusunda hiçbir çabanın yıldıramayacağını ve Natanz'da üç bin santrifüjden oluşacak bir uranyum zenginleştirme tesisini kurma kararının süratle hayata geçirileceğini açıkladı.⁷⁰ Tahran yönetimi için en şaşırtıcı olan ise Rusya ve Çin'in söz konusu yaptırım kararına olumlu yönde oy kullanması olmuştu. Moskova yönetimin yaptırım yönünde oy kullanmasında, UAEK'nin İran'ın nükleer programına ilişkin kaygı verici tespitlerinin etkili olduğunu açıklarken, karar tasarısında Rusya'nın İran'da yer alan Busher hafif su reaktöründe bitmek üzere olan inşaatının yer almamış olması da olumlu oy kullanması için bir başka sebebi.⁷¹ Öte yandan Pekin yönetimi ise, İran'ın UAEK ve BM Güvenlik Konseyi taleplerine olumlu bir yanıt vermediğini bu nedenle *uluslararası silahsızlanma rejimini korumak adına* Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararı almak durumunda kaldığını söyledi. Diğer taraftan Rusya ve Çin, sert ifadelerden soyutlandığı ve İran tarafından reddedilmesi halinde fazla yaptırım getirmeyecek ılımlı bir formül içerdiği için karara onay verdiği açıklandı.⁷²

Aralık ayının bu son gelişmesi İran'ın nükleer politikası konusunda soruna taraf olan devletleri ve kurumları yeterince ikna edememesinin de bir göstergesi niteliğindedir. Ancak nükleer teknolojiye ulaşma konusunda taviz vermeyen ısrarlı bir politika benimseyen İran için bu bir kayıptan öte, söz konusu teknolojiye ulaşmak için daha hızlı adım atacağı da bir göstergesiydi. Gerek soruna taraf olanların tutumu gerekse Tahran yönetiminin özellikle nükleer enerjiye sahip olmanın bir yolu olarak uranyum zenginleştirme işleminden vazgeçmeyişi, 2006 yılının her hangi bir yapısal ilerleme ve çözüm bulunmadan sona ermesine neden oldu. BM Güvenlik Konseyi'nin ise bu konuda İran'a yaptırım içeren karar tasarısını onaylaması 2007 yılında sorunun çözümüne ilişkin İran'ın daha dirençli bir politika geliştirme-

⁷⁰ "Ahmadinejad: UNSC Will Regret Its "Superficial Act", **Iran News**, 25 December 2006.

⁷¹ "Russia Hails UN Sanctions on Iran" **Iran News**, 26 December 2006.

⁷² Musib El Naimi, "İran, ABD'nin Günah Keçisi", **Vifak Gazetesi** (Çeviri Radikal), 25 Aralık 2006, Turhan Tarhanlı, "İran'a Karşı Tedbirler", **Radikal Gazetesi**, 26 Aralık 2006.

sine neden olacak bir gelişme oldu. Nükleer müzakereler konusunda yaşanan tüm bu gelişmeler Tahran yönetiminin bölgesel ve ikili ilişkilerde geliştireceği dış politikayı doğrudan etkiledi.

Dış Politika

Irak ile İlişkiler

Irak'ta kurulmaya çalışılan istikrar ve güvenlik ortamından doğrudan etkilenen İran, bu ülkeye yönelik izlediği dış politikada oldukça dengeli davranmak zorunda kalmıştır. Zira Irak'ta yaşanan her türlü istikrarsızlık İran'ın bölgede yürüteceği diplomasiyi etkileme kapasitesine sahiptir. Söz konusu etkileşim kapasitesi Irak'ın içinde bulunduğu, güvenlik ve parçalanma gibi hassas dengeden kaynaklanırken, muhtemel bir parçalanma Tahran yönetimini etnik ve dini bir politika izlemeye zorunlu kılmakta, bu da bölge istikrarı açısından karmaşık bir düzenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nitekim buna bağlı olarak Tahran yönetimi Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması amacıyla bölge ülkeleri ile ortak bir tavır benimserken, Şiilerin Irak yönetiminde yer alması ve etkinliğini kaybetmemesi için dengeli bir diplomasi izlemektedir. Diğer taraftan, İran'ın Irak'a yönelik politikası sadece iki devleti ilgilendiren bir mesele olmaktan çıkmış, bölgesel olarak bir çok ülkenin, küresel olarak ta özellikle ABD'nin de içine dâhil olduğu çok boyutlu bir düzlemde gerçekleşmektedir. Bu bakımdan İran için Irak politikasını belirleyen iki etken söz konusudur. Bir yandan, ABD tarafından nükleer silah geliştirerek bölgenin istikrarsızlaştırılmasından sorumlu tutulup, uluslararası baskıya maruz kalırken, aynı zamanda Irak'taki direniş hareketinin destekçisi olarak görülmekte, diğer taraftan bölgesel olarak Şiilerin ön plana çıkarılmasına yönelik her politik tutum bölge ülkelerinden tepkiyle karşılanmaktadır. Bu bakımdan Tahran yönetimi 2006 yılında tüm bu etkenleri dikkate katarak Irak ile ilişkilerini yürütmeye çalışmıştır.

Bu bağlamda 2006 yılındaki ilk gelişme 22 Ocak'ta Tahran'ı ziyaret eden Iraklı Şiilerin dini temsilcisi Mukteda Es-Sadr'ın, Dışişleri Bakanı Manuçer Mutteki ile görüşmesi oldu. Mutteki, bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün korunduğu, tüm grupların temsil edildiği bir Irak yönetiminin oluşturulmasının Irak'taki istikrara önemli katkısının

olacağını belirtti.⁷³ Söz konusu yaklaşım Tahran yönetiminin Irak'ın işgali olan 2003 tarihinden buyan sürdürdüğü en istikrarlı dış politika tutumuydu. Zira Tahran yönetimini Irak bağlamında endişelendiren en önemli gerekçe, yaşanan çatışmaların zamanla işgalci güçlere karşı yapılan bir direniş olmaktan çıkarak, giderek etnik ve dini motifleri içeren bir iç savaşa dönüşmeye başlamış olmasıydı. Buna bağlı olarak Tahran yönetimi her seferinde Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının zorunluluğundan bahsetti. Şiiliği temsil eden dini mekânlara yapılan saldırılarda da İran söz konusu sakinliğini koruyarak, terör eylemlerini Şiiliğin zayıflatılmasına yönelik bir eylem tarzı olarak değil, Irak'ın toprak bütünlüğünü bozmaya yönelik gelişmeler olarak değerlendirmiş⁷⁴ ve Irak'ta yaşanan istikrarsız ve güvensiz ortamın sorumlusu olarak işgalci güçleri göstermiştir.⁷⁵

Öte yandan ABD'nin İran'a yönelik muhtemel bir müdahalesinin konuşulduğu tarihlerde İran Dışişleri Bakanı Mutteki'nin Irak'a yapmış olduğu ziyaret, iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi bakımından oldukça önemliydi. 27 Mayıs'ta yapılan ziyaret sonrasında Irak yönetimi, Irak üzerinden İran'a yönelik muhtemel bir askeri harekâta yeşil ışık yakmayacaklarını belirtirken, Irak'ın İran için hiçbir zaman tehdit oluşturmayacağını belirtti. Ayrıca görüşme sırasında Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari, İran'daki güvenlik ve istikrar ortamının Irak'taki güvenlik ve istikrar ortamıyla doğrudan ilişkisi olduğunu belirterek, İran'a yapılacak bir müdahalenin bölgenin daha fazla istikrarsızlaşmasından başka hiçbir işe yaramayacağını ifade etti.⁷⁶ Öte yandan Mutteki ziyareti sırasında, Tahran yönetiminin Irak'a yönelik 1 milyar dolar yardım yapmayı planladığını açıklayarak, bu yardımın özellikle elektrik ve sağlık alanlarında kullanacağını açıklaması, iki ülke ilişkilerinin yıllardır süren uyuşmazlıktan daha farklı bir boyuta ulaştığının da göstergesi niteliğindedir.⁷⁷

⁷³ "Mottaki: Tahran supports formation of government in Iraq", **Ministry of Foreign Affairs Islamic Republic of Iran**, 22 January 2006.

⁷⁴ "Asefi terms attack on holly Shrines in Iraq as brutal, inhuman", **Ministry of Foreign Affairs Islamic Republic of Iran**, 22 February 2006.

⁷⁵ "Elham: Occupiers Responsible for Iraq Insecurity", **Iran News**, 14 February 2006, "Purmohammedi: Irak'ı işgal edenler güvenliği sağlayamıyor", **IRNA**, 10 Mayıs 2006.

⁷⁶ "Zebari: Iraq Will Never Be a Party to Any Military Aggression on Iran", **Iran News**, 28 May 2006; "Zibari: Irak hiçbir zaman İran için tehdit olmayacak", **IRNA**, 27 Mayıs 2006.

⁷⁷ "Iran to Invest \$1b in Iraq", **Iran News**, 29 May 2006.

Diğer taraftan, 13 Haziran'da Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Adil Abdulmehdi'nin Tahran'ı ziyaret etmesi ve Ahmedinecad ile görüşmesi iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin üst düzeyde yürütüldüğünün bir kanıtıydı. Görüşmede Ahmedinecad, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiğine tekrar vurgu yaparken, işgalci güçlerin düşmanca hedeflerine karşılık, Iraklıların milli dayanışma ile bunun üstesinden gelebileceğini ifade etti.⁷⁸ 29 Haziran'da ise Irak'ın eski Başbakanı ve Davet Partisi Genel Başkanı İbrahim Caferi'nin Tahran ziyareti iki ülke ilişkilerinin siyasi düzlemde geliştirilmesi için atılan bir başka adımı oluşturdu. İran ile ABD arasında Irak konusunda muhtemel bir müzakere sürecinin başlamasına yönelik tartışmaların olduğu tarihlere rastlaması, ziyaretin önemini artırırken, Caferi böylece bir gelişmenin Irak'ın istikrarına katkı yapacağını belirterek ve Washington yönetiminin aksine İran'ın Irak'a müdahale ettiği yönündeki iddiaların ise yersiz olduğunu vurguladı.⁷⁹

Bu yönde bir başka gelişme ise Temmuz ayında yaşandı. İlk toplantısı Ocak 2003'te yapılan ve başlangıçtaki amacı savaşı engellemek ve diplomasi aracılığıyla soruna çözüm bulmak olan, ancak daha sonra Irak'ta istikrarlı ve güvenli bir ortamın kurulmasını hedefleyen Irak'a Komşu Ülkeler Dışişleri Bakanları toplantısının⁸⁰ dokuzuncusu 9 Temmuz'da Tahran'da gerçekleşti ve toplantıya Türkiye, Suriye, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt, Ürdün, Bahreyn ve Mısır Dışişleri Bakanları ile İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) ve Arap Birliği Genel Sekreteri ve BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi katıldı. Yapılan toplantının ardından yayınlanan sonuç bildirgesinde, uluslararası hukuk çerçevesinde bir ülke hâkimiyetine, ülke bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına saygı konusunda görüş birliğine varılırken, Irak'taki bütün halk ve siyasi grupların siyasi oluşuma katılımı ve Irak'ta güvenlik ve huzur ortamının oluşması için Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'nin önerisi olan milli barış planının⁸¹ Irak devleti birimlerince desteklenmesi gerektiği-

⁷⁸ "İran, Irak ile her alanda ilişkilerin geliştirilmesini istedi", **IRNA**, 13 Haziran 2006.

⁷⁹ "İbrahim Caferi: İran'ın, Irak içişlerine karışmasına dair bir kanıt yoktur", **IRNA**, 29 Haziran 2006.

⁸⁰ Ali Balcı and Murat Yeşiltaş, "Turkey's New Middle East Policy: The Case of the Meeting of the Foreign Ministers of Iraq's Neighboring Countries", **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, v. 24, n. 2, Summer 2006.

⁸¹ Söz konusu metnin orijinal adı, "Irak, Barış ve Ulusal Diyalog Planı"dır, tam metni için bakınız, http://www.saafoonline.com/haber_detay.php?haber_id=591.

nin altı çizildi. Kapanış bildirisinde ayrıca, BM'nin 1546 sayılı Güvenlik Konseyi kararı gereği Irak'ta bulunan çok uluslu güçlerin çıkması ve bütün idarenin Irak'ın seçilmiş temsilcilerine, güvenlik konularının ise Irak'ın güvenlik birimlerine bırakılmasına vurgu yapıldı.⁸² Toplantı nedeniyle Irak Dışişleri Bakanı Zebari ile ayrıca görüşen Ahmedinecad, İran'ın her zaman Irak'ın yanında yer alacağını belirtmesi, Zebari'nin ise "İran'ı ikinci vatan biliyoruz ve İran'ın bize iyiliklerini unutmayacağız" ifadesi iki ülke arasındaki ilişkilerin değişen yönüne de işaret etmekteydi.⁸³

12 Eylül'de ise Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'nin Tahran ziyareti 2006 yılında yapılan ilk üst düzey ziyaretlerden birini oluştururken, aynı zamanda Maliki'nin de bu ülkeye yönelik ilk ziyareti niteliğini taşıdı.⁸⁴ Maliki, Ahmedinecad ile yaptığı görüşmenin ardından iki ülke arasındaki yakın işbirliğinin bölge istikrarı için önemli olduğunu belirtirken, Ahmedinecad ise Irak'ın bağımsızlığı, ilerlemesi ve toprak bütünlüğünü İran'ın bağımsızlığı, ilerlemesi ve toprak bütünlüğü olarak gördüklerinin altını çizerek, Irak'ın yeniden yapılandırılması için İran'ın tüm tecrübesini yansıtacağını vurguladı.⁸⁵ Diğer taraftan Ahmedinecad, Tahran yönetiminin 2003 yılından bu yana istikrarlı bir çizgide ifade etmiş olduğu, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik politikanın da bundan sonra sürdürüleceğini vurgulamış, güvenli bir Irak'ın bölgede istikrar için elzem olduğunu belirtmiştir.⁸⁶ Ayrıca görüşme sonrasında yayınlanan bildiri ile Tahran yönetimi daha önce ilan edilen Irak'ta bütün grupların siyasi sürece katılmasını öngören Irak Ulusal Uzlaşma Planı'nı desteklediğini bildirdi.⁸⁷

Irak ile ilişkilerin bir başka önemli ayağını ise, daha önce güvenlik ve çeşitli gerekçelerle iki kez iptal edilen Irak devlet başkanı

⁸² "Iraq Security Meeting Wraps Up in Iran", **Iran News**, 10 July 2006; "Irak'a Komşu Ülkeler Dışişleri Bakanları Tahran oturumu yayınlanan kapanış bildiriyle sona erdi", **IRNA**, 9 Temmuz 2006; "Mutteki: Irak'ın Komşularının ihtiyaçlarına ihtiyacı var", **IRNA**, 9 Haziran 2006.

⁸³ "Ahmedinecad Zebari görüşmesi", **İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi**, 9 Temmuz 2006.

⁸⁴ "Iran Offers Security Help to Iraq", **Iran News**, 13 September 2006.

⁸⁵ "Ayatollah Khamenei: "Occupiers" Should Leave Iraq", **Iran News**, 14 September 2006; "Ahmedinecad: İran ve Irak milleti örnek bir ilişkiye sahiptir", **IRNA**, 12 Eylül 2006.

⁸⁶ "Region Needs United, Secure Iraq" **Iran Daily**, 13 September 2006.

⁸⁷ "İran Irak Ulusal Uzlaşma planını memnuniyetle karşıladı", **IRNA**, 14 Eylül 2006.

Celal Talabani'nin 28 Kasım'da gerçekleştirdiği Tahran ziyareti oluşturdur. Talabani'nin İran'da tüm üst düzey yetkililerle görüştüğü ziyaret çerçevesinde iki ülkenin yakın ilişkiler geliştirmesinin önemine dikkat çekilirken, Irak'taki istikrar ve güvenlik ortamının düzelmesi için İran'ın bu konudaki katkılarının oldukça önemli olduğu belirtildi.⁸⁸ Diğer taraftan Talabani, İran makamlarıyla güvenlik, enerji, kültür, sanayi, petrol, ekonomi gibi birçok alanda olumlu müzakerelerde bulduklarını ve varılan anlaşmaların iki ülkenin de yararına olduğunu vurguladı. Irak'ta Saddam rejimi aleyhinde de İranlı makamlarla ortaklaşa mücadele ettiklerini hatırlatan Talabani, bu ziyaretinde imzalanan, Irak'ta yetiştirilecek yeni neslin eğitimi ve iki ülkenin sanayi ve eğitim alanında işbirliği anlaşmasının ikili ilişkilerin geliştirilmesinde çok büyük bir adım olduğunu belirtti.⁸⁹ Diğer taraftan Tahran yönetimi Irak'tan işgalci güçlerin askerlerini çekmesi halinde, Irak'taki istikrarın sağlanmasının önündeki en büyük engelin kalkacağını dile getirdi ve bu konuda Irak'a İran olarak tüm desteklerini vereceklerini ifade etti.⁹⁰ Söz konusu ziyaretin gerek İran gerekse Suriye'nin Irak'ta yaşanan istikrarsız ortamdan ABD tarafından sorumlu tutulduğu bir dönemde gerçekleşmiş olması ziyaretin önemini arttırırken, Talabani'nin bu görüşün tam aksini ifade etmesi, Washington yönetiminin bölgeye yönelik politikasının inandırıcılığını zayıflatan bir etki yarattı.⁹¹ Bu ziyaretin bir sonucu olarak da 2 Aralık'ta Tahran yönetimi iki ülke arasında, gümrük tarifeleri, ticaret, ithalat, ihracat, banka şubeleri açılması, teknik hizmet ve mühendislik alanlarında eğitim bakanlığına bağlı eğitim işleri dışında ekonomik ve ticari işbirliği ve Irak'a yapılacak yardım konularını ele alacak bir komisyonun kurulmasını kararlaştırdı.⁹² İki ülke ilişkilerin tamamen farkı bir alanda seyretmesini sağlayacak en son gelişme ise 30 Aralık'ta Saddam Hüseyin'in daha önce alınan bir kararla Bağdat yönetimi tarafından idam edilmesi oldu. Tahran yönetimi yaptığı açıklamada Saddam'ın idam

⁸⁸ "Assisting Iraq Security a Duty", **Iran Daily**, 19 November 2006.

⁸⁹"İraçî president calls for Iran's full assistance to stem violence in Iraq", **People's Daily Online**, 28 November 2006; "Talabani: Irak halkı en kısa zamanda Tahran ziyaretimin sonuçlarını görecektir", **IRNA**, 30 Kasım 2006

⁹⁰ "Iran: U.S. causes Iraq violence", **CNN**, 28 November 2006; "İraçî president calls for Iran's full assistance", **Xinhua**, 28 November 2006.

⁹¹ "Middle East: İraçî President Says Country Needs Iran's Help", **Radio Free Europe**, 28 November 2006.

⁹² "İran ve Irak arasında ortak işbirliği yüksek konseyi kuruluyor", **IRNA**, 2 Aralık 2006.

edilmesiyle Irak halkının zafer elde ettiğini ifade ederek, bunun yeni bir dönemin başlangıcına işaret ettiğini belirtti.⁹³

Diğer Bölge Ülkeleri ile İlişkiler

Tahran yönetimi için bölge diplomasisi iki düzlemde yürütülmüştür. Birinci düzlemi geniş bir alanda daha çok pragmatik ve denge üzerine kurulu Ortadoğu politikası oluştururken, ikinci düzlemi kendisinin daha fazla müdahil olabildiği Basra Körfezi politikası oluşturmaktadır. Her iki alanda da aktif ve dinamik bir politika benimseyen İran, özellikle Irak, Filistin ve Lübnan sorunlarından ötürü konsensüs arayan, ama aynı zamanda ittifak söylemini içeren Amerikan ve İsrail karşıtı bir politika geliştirmeye gayret göstermiştir. Bu bakımdan 2006 yılı bölgesel ilişkileri bağlamında, İran gündeminde yer alan önemli konuların başında Irak'ta istikrarın, güvenliğin sağlanması ve toprak bütünlüğünün korunması gelirken, bu politikasını bölge ülkeleriyle aynı platformlarda benzer şekilde dile getirmiştir. Öte yandan nükleer teknolojiye ilişkin bölge ülkelerinin kaygılarını gidermek maksadıyla sık sık karşılıklı ziyaretler yapılmış ve söz konusu teknolojinin nükleer silaha ulaşma amacıyla olmadığına altı çizilmiştir. İsrail'in Lübnan saldırısı ise Tahran yönetiminin bölge içinde oluşturmak istediği konsensüse oldukça fazla destek bulmasını sağlamıştır. Söz konusu yaklaşımlar İran için belirleyici olmuştur.

Nitekim İran Ocak ayında Basra Körfezi'nin üç Arap ülkesinin dışişleri bakanlarına ev sahipliği yaparak söz konusu politikasını uygulamaya çalışmıştır. İlk konuk 25 Ocak'ta Katar⁹⁴ Dışişleri Bakanıydı ve ardından 30 Ocak'ta Bahreyn Dışişleri Bakanı Tahran'ı ziyaret etti. Bahreyn dışişleri bakanı İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad'ı ziyaret ederken⁹⁵, Umman dışişlerinden sorumlu devlet bakanı Yusuf Bin Alevi de Tahran'a geldi. Basra Körfezi Konseyine üye üç ülkenin dışişleri bakanlarının İran ziyareti başkent Tahran'ı bir anda istişare odağına dönüştürdü. Özellikle bu üç ziyaretten önce de İKÖ liderleri ve üst düzey yetkilileri Ahmedinecad ile özellikle Irak ve nükleer meseleye ilişkin görüşmeler yapmıştı. Üç Arap ülkesinin dışişleri bakanlarının Tahran ziyareti çerçevesinde ticaret anlaşmaları, çifte vergiden kaçın-

⁹³ "Asıfi: Saddam'ın idamı Irak halkının zaferidir", *IRNA*, 30 Aralık 2006.

⁹⁴ "Katar dış işleri bakanı: İran'ın nükleer dosyasıyla ilgili buhranın yatışmasını istiyoruz", *İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi*, 30 Ocak 2006.

⁹⁵ "İran: "Bölge ülkeleri ortak para birimine sahip olmalı", *İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi*, 30 Ocak 2006.

ma anlaşması, balıkçılık, uyuşturucu madde kaçakçılığı ile mücadele, İran ve Basra Körfezi'nin Arap ülkeleriyle arasındaki görüşmelerinin ana eksenlerini oluşturdu. Ancak bölge güvenliği gündeme gelen konuların başındaydı. ABD'nin İran'ın nükleer faaliyetlerini Basra Körfezi güvenliğini olumsuz etkilemekle suçladığı bir dönemde söz konusu ziyaretlerin gerçekleşmiş olması, Washington yönetimine bir mesaj niteliği taşıırken, üç ülke dışişleri bakanlarının açıklamaları, İran'ı bir tehdit unsuru değil, bilakis bölgenin istikrar ve huzur kaynağı saydıklarını gösterdi. Bunun dışında her üç ülke de İran'ın nükleer enerjiden barışçıl amaçlı yararlanmasının en doğal hakkı olduğunu vurguladı ve nükleer sorunun diplomatik yollardan çözülmesini istediler.⁹⁶

Diğer taraftan Ahmedinecad'ın, Mart ayının ilk haftasındaki Kuveyt ziyareti İran'ın Basra Körfezi ülkeleri ile olan ilişkilere ne derece önem verdiğinin bir başka göstergesi niteliğindedir. Ahmedinecad bir günlük Kuveyt ziyareti çerçevesinde ikili ilişkiler, Basra Körfezi'nin güvenliği dahil önemli bölge meseleleri ve Basra Körfezi ülkelerinin işbirliği konuları ele alındı. Söz konusu ziyaret ayrıca Kuveyt'teki siyasi gelişmeler ve yeni Emir'in belirlenmesi ve ikili ilişkilerin gelişme süreci açısından önemliydi. Ziyaret sonucunda İran ile Kuveyt ticaret, ekonomi, uyuşturucu madde ve mal kaçakçılığı ve bölge güvenliğiyle ilgili alanlarda kapsamlı işbirliği içinde olmayı kararlaştırırken, iki ülke, İran'dan Kuveyt'e içme suyu ihracatı, sanayi projeleri ve AREŞ ortak petrol ve gaz alanının kullanılması gibi önemli projelerde işbirliği yapacaklarını açıkladı. Kuveytli yetkililer ayrıca İran'ın nükleer enerjiden barışçıl amaçlı faydalanmasıyla ilgili tutumları açıkladı ve bir kez daha İran'ın nükleer teknolojiden faydalanma yönündeki meşru hakkı üzerinde vurgu yaptılar.

İran Dışişleri Bakanı Mutteki'nin, 9 Mayıs'ta Bahreyn'e yaptığı ziyaret ise Tahran yönetiminin bu bölgeye yönelik attığı başka bir adımdı. Mutteki, Basra Körfezi ülkeleri ile arasındaki işbirliğinin artırılmasını isteyerek, Tahran yönetiminin bu yönde atılacak adımlara destek vereceğini açıkladı.⁹⁷ Diğer taraftan bölgesel ilişkileri geliştirmek amacıyla 18 Mayıs'ta Ürdün'e bir ziyaret gerçekleştiren

⁹⁶ "Ahmedinecad: 'Fars Körfezi dostluk ve barış körfezi olabilir'", **İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi**, 31 Ocak 2006.

⁹⁷ "Mutteki Fars Körfezi ülkeleri arasındaki işbirliğinin artırılmasını istedi", **IRNA**, 9 Mayıs 2006.

Mutteki, ziyareti sırasında Ürdün Kralı II. Abdullah ile yaptığı görüşme sonrasında, iki ülke arasında daha iyi ilişkilerin geliştirilmesi için hiçbir sınır olmadığını vurguladı ve Irak'ta istikrar sağlanması için iki ülke yönetiminin ortak hareket edeceğini açıkladı.⁹⁸ Aynı zamanda Ürdün Başbakanı ve Dışişleri Bakanı ile görüşmelerde bulunan Mutteki, Ürdün yönetiminin İran'ın barışçıl amaçlı nükleer faaliyetlerini desteklemelerinden dolayı memnuniyetini dile getirdi. 26 Mayıs'ta ise Mutteki İran-Pakistan 16. Ortak Ekonomik Komisyon toplantısına katılmak için gittiği Islamabad'ta Pakistan Cumhurbaşkanı Pervez Müşerref ile görüştü, görüşme sonrasında Müşerref, iki ülkenin artan ekonomik ve ticari işbirliğine dikkat çekerek, "İran ve Pakistan hali hazırda mevcut ticari hacmini iki katına çıkarmak istemektedir" diyerek, iki ülkenin mevcut ilişkilerini daha da ileri götürmesi gerektiğini vurguladı. Aynı zamanda Müşerref, "Nükleer teknolojiye sahip olma hakkını garanti altına alan NPT anlaşması uyarınca İran milleti bu isteginde haklıdır" diyerek, Tahran yönetiminin nükleer politikasını desteklediğini ifade etti.⁹⁹

Diğer taraftan, Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai'nin 29 Mayıs'ta Tahran'a yaptığı ziyaret ile iki ülke, özellikle Afganistan Polis Teşkilatının eğitilmesi, altyapı yatırımları ve bazı güvenlik sorunlarının çözülmesi için görüş alışverişinde bulunarak, İran ile Afganistan arasında ticaret hacminin artırılmasını kararlaştırdı. Ayrıca İran'ın uyuşturucu kaçakçılığı hakkındaki kaygılarını haklı bulan Kabil yönetimi, Afganistan'ın uyuşturucu kaçakçılığında İran sınırlarını kullanan şebekelerle mücadele edeceğini belirtti. Öte yandan Ahmedinecad, Afganistan'dan İran'a, savaştan dolayı gelen mültecilerin geri dönmesi konusunda iki ülkenin anlaşmalarını ve bunun tedrici bir şekilde gerçekleştirileceğini ifade etti.¹⁰⁰

Bölgesel alanda işbirliğinin geliştirilmesi için Tahran yönetiminin attığı en önemli adımlardan biri de 17 Haziran'da Suriye ile arasında imzalamış olduğu askeri işbirliği ve savunma anlaşması oldu. İki ülke Savunma Bakanlarının Şam'da imzaladığı anlaşma çerçevesinde "ortak tehditler" ABD ve İsrail'e karşı Tahran ve Şam'ın birlikte hareket etmeleri öngörüldürken, anlaşma çerçevesinde Ortadoğu'nun

⁹⁸ "Kral ikinci Abdullah: Ürdün, İran'ın barışçıl amaçlı nükleer faaliyetlerini desteklemektedir", **IRNA**, 18 Mayıs 2006.

⁹⁹ "Menuçehr Mutteki Pervez Müşerref ile görüştü", **IRNA**, 26 Mayıs 2006.

¹⁰⁰ "Full Support Pledged For Afghan Reconstruction", **Iran Daily**, 28 May 2006.

tamamen nükleer silahlardan temizlenmesi teklif edildi.¹⁰¹ Söz konusu anlaşma iki ülkenin ABD baskısı karşısında daha dirençli duracakları ve birlikte hareket edeceklerinin de en önemli belirtisi olarak yorumlandı. Diğer taraftan 26 Haziran'da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Tahran ziyareti iki ülkenin özellikle Irak konusunda ortak tavır benimsemesi için atılmış önemli bir adımdı. Görüşme sonunda iki ülkenin birçok alanda işbirliği potansiyelinin yüksek olduğuna dikkat çekilirken, Irak'ta istikrar ve barış ortamının oluşmasında Ankara ve Tahran yönetiminin katkısının göz ardı edilemeyeceği belirtildi.¹⁰² Öte yandan Gül, İran'ın nükleer enerji konusunda yürüttüğü çalışmaların barışçıl amaçlı olduğunu ifade ederek, sorununun diplomasi yoluyla çözülmesi gerektiğini vurguladı. 6 Temmuz'da ise Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan'ın Tahran ziyareti sonucunda iki ülke arasında daha önce yapılmış olan anlaşmalarının kapsamını genişleten birçok alanda sekiz işbirliği protokolü imzalandı.¹⁰³

Temmuz ayının İran için en önemli gündem maddelerinden birini ise, İsrail'in, Hizbullah askerlerinin iki İsraili askeri kaçırmaya üzerine Lübnan'a yönelik saldırısı oluşturdu. Saldırının hemen ardından İsrail'i şiddetle kınayan Tahran yönetimi, Hizbullah'a yönelik yardım çağrısında bulunurken, diğer taraftan da 15 Temmuz'da Körfez İşbirliği Konseyi aracılığıyla da bir kınama mesajı yayınladı¹⁰⁴ ve ardından da İKÖ Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu'na gönderdiği mektup aracılığıyla, liderler düzeyinde acil toplantıya çağırdı.¹⁰⁵ Tahran yönetiminin bu konuda izlediği en belirgin politika, bir taraftan İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırısının bölge ülkeleri tarafından kınanması yönünde ortak hareket edilmesini sağlama yönünde olurken, diğer taraftan BM Güvenlik Konseyi'nden Lübnan'da acil ateşkes ilan edilmesi ve İsrail'i kınayan bir tasarının çıkarılması için özellikle İslam ve ABD'ye muhalif ülkeleri, söz konusu kararın alınması yön-

¹⁰¹ "Iran, Syria Sign Defense Agreement", **Iran News**, 17 June 2006.

¹⁰² "Ahmedinejad: İran ve Türkiye ilişkileri bütün alanlarda geliştirilmelidir", **IRNA**, 26 Haziran 2006.

¹⁰³ "Ahmedinejad: İran ve Ermenistan'ın ortak projelerin hızlandırılmasında anlaşta", **IRNA**, 6 Temmuz 2006

¹⁰⁴ "Fars Körfezi işbirliği konseyinden İsrail'e kınama", **İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi**, 15 Temmuz 2006.

¹⁰⁵ "İran en üst düzeyde İKÖ'nün acilen toplanmasını istedi", **IRNA**, 24 Temmuz 2006.

nünde baskı uygulamaları için birlikte hareket etmelerini sağlamaya oldu. Nitekim bu yönde atılan ilk adım 11 Ağustos'ta BM İnsan Hakları Konseyi'nden İsrail aleyhinde yayınlanan kararlar oldu, söz konusu karar bu çabanın bir neticesi olarak gösterilebilir.¹⁰⁶ Ardından 14 Ağustos'ta BM Güvenlik Konseyi 1701 sayılı karar tasarısını onaylayarak ateşkes ilan etti ve İsrail'in Lübnan'ın güneyinden çekilmesini öngördü.¹⁰⁷

Bir taraftan Lübnan savaşının bölgede oluşturduğu rahatsızlıkla ilgilenirken, diğer taraftan da bölgesel işbirliği ve nükleer politikasına destek arayan Tahran yönetimi, 25 Temmuz'da Türkmenistan ve İran devlet liderlerinin katılımıyla gerçekleştirilen toplantı sonucunda, 7 işbirliği protokolü imzaladı. Söz konusu işbirliği çerçevesinde, İran ile Türkmenistan arasındaki Bağciran ve Huvdan adlı iki gümrük kapısının açılması öngörülürken, diğer taraftan da elektrik-sanayi alanında işbirliği yapılması kararlaştırıldı.¹⁰⁸ Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın Orta Asya gezisinin bir başka ayağını oluşturan Tacikistan ziyareti sonucu ise Dışişleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Adalet, Ekonomi ve Ticaret Bakanlarının imzaladığı anlaşmalarla iki ülke arasında işbirliği imkânlarını arttıracak beş protokol imzalanırken,¹⁰⁹ özellikle enerji, ulaşım, siyasi sorunlar ve teröre karşı bölgesel işbirliği konularında ortak hareket edilmesi kararlaştırıldı.¹¹⁰

Diğer taraftan gerek Irak konusunda gerekse Ortadoğu'da yaşanan Lübnan ve Filistin sorununa ilişkin geliştirecekleri politikaların oldukça önemli olduğu iki ülke İran ve Türkiye söz konusu konuları daha yakından görüşmek için karşılıklı ziyaretlere oldukça önem verdiler. Nitekim daha önce Dışişleri Bakanı Gül'ün yapmış olduğu Tahran ziyaretinin ardından Başbakan Tayyip Erdoğan 3 Aralık'ta Tahran'a bir günlük ziyaret gerçekleştirdi. Washington yönetimine Irak'ta rota değişikliği çerçevesinde İran'la görüşmesi için baskı yapıldığı ve İran'ın nükleer programının Batı'nın gündeminden düşmemesi Erdo-

¹⁰⁶ "İran İsrail aleyhinde kararın yayımlandığı için İslam ülkelerine memnuniyetini bildirdi", **İRNA**, 14 Ağustos 2006.

¹⁰⁷ "Mideast Parties Meet to Discuss Pullout", **Iran News**, 15 Ağustos 2006.

¹⁰⁸ "İran ve Türkmenistan 7 işbirliği protokolü imzaladı", **İRNA**, 25 Temmuz 2006, "İran ve Türkmenistan liderleri: 'İki ülke büyük işler yapacak kapasiteye sahip'", **İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi**, 25 Temmuz 2006.

¹⁰⁹ "İran ve Tacikistan arasında 5 anlaşma ve protokol imzalandı", **İRNA**, 26 Temmuz 2006.

¹¹⁰ "Ahmadinejad: Persian Culture Void of Aggression", **Iran Daily**, 27 July 2006.

ğan'ın ziyaretinin önemini artırırken, ziyaretin asıl olarak üç gündem maddesi vardı: bölgesel sorunlar, ikili ilişkiler ve nükleer politika. Irak, PKK ile mücadele, Filistin ve Lübnan'ı içeren bölgesel sorunlar ve ekonomik ilişkilerin ele alındığı temaslarda Erdoğan, Tahran'a nükleer programıyla ilgili "diplomatik çözüm" konusunda destek verirken, nükleer silah sahibi olmanın bölgede barışa ve istikrara katkısı olmayacağını belirterek, Tahran yönetimine de bu bağlamda bir mesaj vermiş oldu.¹¹¹ Diğer taraftan iki ülke yönetimi Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması konusunda bölge ülkelerinin istikrarlı bir politika izlemesi gerektiğini vurgulayarak, iki ülkenin bu konudaki tutumlarının oldukça önemli ve kritik olduğunu belirtti.¹¹² Erdoğan, ilk başta İran cumhurbaşkanı birinci yardımcısı Perviz Davudi ile bir araya gelip, iki ülke arasındaki ticaret hacminin artırılması yollarını görüştü. Erdoğan daha sonra Cumhurbaşkanı Ahmedinecad'la Irak, Lübnan, Filistin gelişmeleriyle İran'la Türkiye'nin ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi sürecini görüştü. Lübnan'da Hizbullah'ın yönetiminden çekilmesinden dolayı kaygılarını dile getiren Erdoğan, Lübnan'ın birlik ve beraberliğe ihtiyacı olduğunu ve eğer bu yönde bir sorun oluşuyorsa Türkiye, İran ve Suriye'nin bu sorunu birlikte çözmesini teklif etti. Söz konusu teklif Türkiye ve İran'ın uluslararası kamuoyuna yönelik bir mesaj niteliği de taşıyordu. Zira iki ülke de soruna müdahale edilmemesi ve İsrail'e karşı önlem alınmaması nedeniyle Batılı ülkelere yönelik ağır eleştirilerde bulunmuşlardı. Diğer taraftan iki ülke yetkilileri PKK konusunda 2 yıldır birlikte hareket etmelerini içeren ortak güvenlik protokolünün yürürlükte olduğunu hatırlatarak, PKK'nın İran'da uzantısı olarak devam eden PEJAK'a karşı da Tahran yönetiminin önlem alması hususunda anlaştılar.¹¹³ Öte yandan İran ile Türkiye'nin 2002 yılındaki ticaret hacmi yaklaşık bir milyar 200 milyon dolardı. Fakat yapılan çalışmalar sonucu, bu rakam 5 milyar dolara ulaştı. Görüşmelerin ardından ise Tahran ile Ankara kısa bir sürede ticaret hacmini 10 milyar dolara ulaştırmayı hedeflediklerini açıkladı. Sınır ticaretinin artırılması, turizm sektörü ve otelciliğin geliştirilmesi, petrol, doğal gazı ve enerji alanında yüksek yatırımların yapılması, iki ülke yetkililerin ortak kararları arasında yer aldı. Erdoğan ayrıca, Türkiye'nin İran doğalgazına ihtiyaç duyduğunu, İran'dan daha fazla

¹¹¹ "İran'a nükleer Telkin", **Radikal Gazetesi**, 4 Aralık 2006.

¹¹² "Irak'ın bütünlüğü hepimizin sorunu", **Yeni Şafak Gazetesi**, 5 Aralık 2006; "Rafsanjani: İran, Türkiye ve Suriye ortak işbirliği Irak konusunda etkin olacaktır", **İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi**, 4 Aralık 2006.

¹¹³ Arzu Celalifer, "Ortadoğu Günlüğü", **The Journal of Turkish Weekly**, www.turkishweekly.net.

doğal gaz ithalatı yapılacağını, ikili doğalgaz anlaşmasının yakında imzalanacağını söyledi.¹¹⁴

Diğer Ülkelerle İlişkiler

İran 2006 yılında gerek nükleer sorunun üzerinde kurmuş olduğu baskıyı gerekse ABD'nin söz konusu sorundan ötürü müdahale seçeneğini daha kuvvetli dile getirmesini dengelemenin bir aracı olarak, bölge dışında yürütmüş olduğu diplomasiye de oldukça önem verdi. Ancak 2006 yılında dikkat çeken en önemli unsur Ahmedinecad'ın diplomaside ağırlığını Avrupa'ya hiç vermemiş olmamasıydı. Bunun yerine tercihini daha çok ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve nükleer politikadan dolayı koşulsuz destek sağlayabileceği ülkelere yönelik yakın ilişki geliştirmeden yana kullandı. Ancak yine de İran bu konuda sürprizlerin yaşandığı bir yıl geçirdi. Nitekim bu yönde ilk sürpriz Ahmedinecad'ın ABD başkanı George W. Bush'a göndermiş olduğu mektupla yaşandı. 8 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın Amerikan Başkanı Bush'a İsviçre Büyükelçiliği aracılığıyla göndermiş olduğu mektup, İran'ın devrimden bu yana ABD ile tek ve en üst düzeyde ilişki kurmasını ifade etmekteydi. Zira uluslararası kamuoyunda Ortadoğu ve özellikle Irak'ta istikrarlı bir düzenin kurulmasında İran'ın vazgeçilmezliğinin sürekli vurgulanmış olması ve ABD'nin Tahran yönetimi ile bazı konularda görüşebileceğini daha önce açıklamış olması bu zemini hazırlayan en önemli etkenlerin başında geliyordu. 18 sayfalık mektupta, uluslararası sorunların çözümü ve dünyanın şu anki kırılğan durumunu aşmak için Ahmedinecad'ın yeni önerileri yer alırken¹¹⁵, Washington yönetimi mektubu aldığı doğruladı ancak mektubu "saçma sapan" olarak nitelendirmesi, mektubun muhtemel etkisini yok etti.¹¹⁶ İki ülke arasında görüşülecek konular İran'ın nükleer programı ve Irak olurken, Tahran yönetimi nükleer konularda muhatap olarak AB Troykasını ve UAEK'yi alması ve Irak konusunda ise Washington yönetiminin "İran ile görüşebiliriz"

¹¹⁴ <http://www.irib.ir/worldservice/turkishradio/IHafteh/10-12-2006.htm>.

¹¹⁵ "Ahmedinejad Writes to Bush", **Iran News**, 9 May 2006; "Ahmedinecad, Bush'a bir mektup göndererek dünya sorunlarını aşmak için yeni öneriler getirdi", **IRNA**, 8 Mayıs 2006; "Ahmedinecad'dan Bush'a Mektup", **BBC Turkish**, 8 Mayıs 2006, "İran Cumhurbaşkanı'nın, Bush'a gönderdiği mektuptan bölümler", **IRNA**, 9 Mayıs 2006; <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iran/2006/iran-060510-irna01.htm>.

¹¹⁶ "ABD: İran'ın Mektubu Saçma", **BB Turkish**, 9 Mayıs 2006.

söylemi her iki tarafında birbirlerine olan güvensizliği nedeniyle gerçekleşmedi. Uluslararası kamuoyunun beklentilerinin aksine mektup iki ülke arasındaki gerginliğin yumuşamasını sağlamadı.¹¹⁷ Nitekim 14 Mayıs'ta Tahran yönetimi, Washington ile Irak konusunda görüşmenin gündemlerinde olmadığını açıklaması, mektupla oluşan iyimser havanın kaybolmasına neden oldu.¹¹⁸

Benzer şekilde Ahmedinecad 19 Temmuz tarihinde, Almanya Başbakanı Angela Merkel'e de bir mektup yazdı. *Mehr News* tarafından yayımlanan mektubun metnine bakıldığında "holokost, Siyonist rejimin girişimleri, Irak'taki halkın durumu ve dünyanın daha iyi yönetilmesi adına mevcut uluslararası sorunlardan çıkış yollarının aranması", Ahmedinecad'ın Almanya Başbakanı Angela Merkel'e yazdığı mektubun ana gövdesini oluşturdu. Daha önceki mektuba benzer şekilde yine genel dünyadaki sorunlara değinilirken, İran nükleer krizine ve bu krizin çözümü için başvurulabilecek yöntemlerden Ahmedinecad hiç bahsetmedi. Bu nedenle mektubu alan Merkel, mektubun "Almanya için tamamen kabul edilemez olduğunu" ifade ederek, cevap yazmaya gerek görmediğini açıkladı. Söz konusu mektup daha önce Bush'a gönderilen mektuba nazaran fazla ses getirmedi.¹¹⁹

Diğer taraftan Cumhurbaşkanı Ahmedinecad'ın 10 Mayıs'ta D-8 zirvesine katılmak için gittiği Endonezya'nın başkenti Cakarta'da bu ülke Cumhurbaşkanı ile yaptığı görüşmenin ardından, iki ülke arasında kültürel ve enerji alanında karşılıklı işbirliği anlaşması imzaladı. İki ülke arasında yapılan anlaşma ile mevcut ticaret hacminin de artırılması kararlaştırıldı.¹²⁰ Ayrıca Ahmedinecad'ın zirvede yaptığı konuşmada D-8 ülkelerinin elinde bulundurmuş olduğu ekonomik ve siyasi potansiyele dikkat çekerek, bunun İslam ülkelerinin güçlenmesi için kullanılması gerektiğini belirterek, örgütü bu yönde daha güçlü adım atmaya davet etti.¹²¹ Diğer taraftan D-8 üyesi ülkeler zirvenin sonuç

¹¹⁷ Jefferson Morley, "Iran Letter's Surprising Result", *Washington Post*, 9 May 2006.

¹¹⁸ "Gomi: ABD ile Irak konusunda müzakere artık gündemimizde yoktur", *IRNA*, 14 Mayıs 2006.

¹¹⁹ "Ahmedinejat'tan Merkel'e: Gel düzeni değiştirelim", *Haber 7*, 24 Ağustos 2006.

¹²⁰ "İran ve Endonezya çeşitli alanlarda işbirliği anlaşması imzaladı", *IRNA*, 10 Mayıs 2006.

¹²¹ "Ahmedinecad: D-8 üyesi İslam ülkeleri işbirliğini geliştirmelidir", *IRNA*, 13 Mayıs 2006.

bildirgesinde İran'ın bir an önce Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğinin yapılması gerektiğini vurgulayarak, nükleer meselenin en iyi çözüm yolunun diplomasi olduğunu belirtir.¹²²

Haziran ayında Ahmedinecad'ın Çin'e gerçekleştirdiği ziyaret ise İran için nükleer teknoloji konusunda destek bulmak, Çin ve Rusya için ise ABD'ye bir mesaj vermek amacıyla oldukça önemlidir. Zira Shangay İşbirliği Teşkilatı (SCO) Ahmedinecad'ı liderler düzeyinde ki toplantısına ilk kez davet etmişti. Bunun üzerine 14 Haziran'da Ahmedinecad, İran'ın 2005 yılında gözlemci olarak katılmaya başladığı, SCO'nun liderler düzeyindeki toplantısına katılmak için Çin'e gitti ve yapılan görüşmelerde, Ahmedinecad, SCO ile her türlü işbirliğine özellikle enerji alanında¹²³ hazır olduğunu belirtirken¹²⁴, Pekin yönetimi İran'ın liderler düzeyinde SCO'ya iştirak etmesini memnuniyetle karşıladı.¹²⁵ Diğer taraftan Ahmedinecad verdiği öneride, "SCO üyesi ülkeler Enerji Bakanları enerji alanında taşımacılıktan, enerji üretimine ve ortak projelerde işbirliği yollarını inceleyebilecekleri bir oturumu gerçekleştirmelidir. Tahran bu oturumu gerçekleştirmek için hazır" diyerek bu konuda İran'ın istekli olduğunu ifade etti.¹²⁶ Ayrıca zirvede Ahmedinecad ile görüşen Putin, İran'ın zirveye katılımından memnun olduğunu belirtirken, nükleer politika konusunda Rusya'nın İran'a desteğinin devam edeceğini belirtti. Ahmedinecad'ın Çin devlet başkanı ile görüşmesinde ise İran'ın nükleer politikası ana gündem maddesini oluşturdu. Pekin yönetiminin, İran'ın dördüncü büyük petrol üretici ülke olduğunu vurgulaması ve bundan dolayı İran'ın barışçıl amaçlı nükleer teknolojiye ulaşma konusundaki desteğini yinelemesi, Tahran yönetiminin toplantıya liderler düzeyinde çağırılmış olmasının nedenini de açıklıyordu.¹²⁷ Ancak bu iyimser havaya rağmen Tahran yönetiminin SCO'ya tam üyelik talebi, örgütün genişleme kararı henüz verilmediği için kabul edilmedi.¹²⁸

¹²² "D-8 Urge Speedy Iran WTO Membership", *Iran News*, 14 May 2006.

¹²³ "Iran Offers Energy Cooperation at SCO Summit", *Iran News*, 17 June 2006.

¹²⁴ "Ahmedinecad: İran SCO üyesi ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye hazırdır", *IRNA*, 15 Haziran 2006.

¹²⁵ "China Calls for Broader Cooperation", *Iran Daily*, 17 June 2006; "Çin, İran'ın SCO Liderler oturumuna katılmasını memnuniyetle karşıladı", *IRNA*, 15 Mayıs 2006.

¹²⁶ "Ahmedinecad: İran SCO ...", *IRNA*, 15 Haziran 2006.

¹²⁷ Pallavi Aiyar, "Shanghai group to sign pacts", *The Hindu*, 13 June 2006.

¹²⁸ Kaveh L. Afrasibai, "Iran in the Crosshairs as Russia and China Drift Toward US Position", *Japan Focus*, 23 May 2006.

Afrika ülkeleri ile olan ilişkilere 2005'te olduğu gibi 2006 yılında da önem veren Tahran yönetimi, 28 Haziran'da Senegal Devlet Başkanı'nı ağırladı. Abdullah Vad'ın İran ziyareti sonucunda bu ülke ile petrol alanında işbirliği, ortak petrol arama ve İran Ful Man Şirketinin Senegal'de elektrik teçhizatı teminini içeren dört anlaşma imzalanırken, ayrıca yapılan anlaşma çerçevesinde Tahran yönetiminin daha önce dile getirmiş olduğu Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılmasına yönelik talebi yenilendi.¹²⁹ Afrika ülkelerine yönelik atılan bir başka adım ise 29 Haziran'da Ahmedinecad'ın Gambiya devlet başkanının daveti üzerine Afrika Birliği'nin 7. Liderler oturumuna katılmak için bu ülkeye gitmesi oldu. Zirveye Ahmedenijad'ın yanı sıra Venezüella lideri Chavez'in de katılması, zirvenin anti-Amerikan bir havaya bürünmesine de sebep oldu. Zirve sonrası yapılan açıklamada ise Somali ve Darfur'da sürmekte olan çatışmaların durdurulmasına yönelik çağrı yapılırken, diğer ülkelerin de bu yönde ortak hareket etmesi gerektiği açıklandı.¹³⁰

Diğer taraftan Venezüella Devlet Başkanı Chavez'in 31 Temmuz'daki İran ziyareti, ABD karşısında oldukça sert politikalar benimseyen iki ülkeyi yakınlaştıran bir başka ziyaret niteliğinin taşıyordu. Zira Ahmedinecad İran'ın en büyük şeref madalyası sayılan ve sadece devlet başkanlarına verilen "devlet nişanı"nı bakanlar kurulu kararıyla Chavez'e verdi.¹³¹ Chavez ise yaptığı konuşmada ABD emperyalizmine karşı iki ülkenin ortak hareket etmesinin diğer ülkeler için oldukça önemli bir simge niteliği taşıdığını dile getirdi. Ayrıca, heyetlerin yaptığı görüşmelerin ardından, özellikle enerji, sanayi, inşaat alanlarında yapılacak işbirliği için iki ülke arasında kurulması planlanan ortak fon çalışmalarına hız kazandırılacağı kararlaştırıldı.¹³² Diğer taraftan Chavez, Tahran yönetiminin nükleer politikası konusunda Amerika'ya taviz vermemesinin oldukça önemli olduğunu belirtirken, bu konuda üçüncü dünya ülkelerine İran'ın barışçıl nükleer çalışmaları

¹²⁹ "İran ve Senegal çeşitli alanlarda anlaşmalar imzaladılar", **IRNA**, 28 Haziran 2006.

¹³⁰ "AU Summit Fosters Anti-US Sentiment", **Iran Daily**, 2 July 2006.

¹³¹ "Chavez'den Bush'a: "Senin Tanrıyla irtibatın yok. Her gün konuştuğun da Tanrı değil, şeytan", **İran İslam Cumhuriyeti Radyosu Türkçe Servisi**, 31 Temmuz 2006.

¹³² "İran ve Venezüella arasında üst düzey heyetlerin müzakereleri gerçekleştirildi", **IRNA**, 30 Temmuz 2006.

rını destekleme çağrısında bulundu.¹³³ 19 Eylül’de ise Ahmedinecad’ın Venezüella ziyareti iki ülke arasındaki ilişkilerin daha yapısal bir zemine oturmasını sağlarken, Washington yönetimine de doğrudan bir mesaj niteliğini taşıyordu, zira iki ülkenin görüşme sırasında “stratejik ortak” olduğunu vurgulamaları bunun işareti niteliğindedir.¹³⁴ Ahmedinecad’a Venezüella devlet nişanının verildiği ziyarette, iki ülke arasında iyi ilişkilerin bir göstergesi olarak, petrol alanında işbirliği, gemi ve uçak yapımı, hava sanayisinin geliştirilmesi, ortak mühendislik şirketinin kurulması gibi alanlarda ortak hareket etmeyi kapsayan 29 işbirliği protokolü imzalandı.¹³⁵

7 Kasım’da ise Tahran bir başka üst düzey ziyarete ev sahipliği yaptı. Beyaz Rusya Cumhurbaşkanı Alexandr Lukaşenko’un ziyareti sırasında iki ülke yetkilileri 8 prensip anlaşmasına imza attılar. Söz konusu anlaşmalar iki ülkenin işbirliğini 350 milyon doları aşan ekonomi ve ticari işbirliklerini içereceği açıklandı. Lukaşenko, İran ziyareti sırasında İranlı meslektaşı Ahmedinecad’la bir araya gelmenin yanı sıra İslam İnkılabı lideri Ayetullah Hamaney ile de görüştü. Ayetullah Hamaney bu ziyaretle iki ülke arasında bölgesel ve uluslararası boyutta işbirliği imkânlarına değinerek, bağımsız ülkelerin işbirliğini sömürücü güçlerin baskıları karşısında direnme şartı olarak gösterip, bağımsız ülkelerin iradelerinin kenetlenmesinin onların direnme gücünü arttırdığını hatırlatarak, her iki ülkenin, karşılıklı ve genel çıkarları sağlayan bölge konuları karşısında sahip oldukları kapasitenin, ortak görüş ve ikili ilişkiler ortamına göre bölgede önemli rol üstlenebileceğini ifade etti.¹³⁶

Sonuç olarak bakıldığında, İran için 2006 yılı her ne kadar nükleer problem dolayısıyla oldukça yoğun geçse de, Tahran yönetimi söz konusu sorunun dış politikasında tek odak noktası haline gelmesine izin vermemiş, aksine bu sorunu özellikle uluslararası sistemde Amerikan tek tarafılığına alternatif sunan ülkelerle sağlam ve güçlü bir

¹³³ “İran ve Venezüella arasında üst düzey heyetlerin müzakereleri gerçekleştirildi”, *IRNA*, 31 Temmuz 2006.

¹³⁴ Juan Forero, “Iran and Venezuela Vow to Fight ‘US Imperialism’”, www.npr.org, January 14, 2007.

¹³⁵ “Ahmadinejad, Chavez Cement Anti-US Front”, *Iran News*, 19 September 2006; “İran ve Venezüella yeni 29 işbirliği protokolü imzaladılar”, *IRNA*, 19 Eylül 2006.

¹³⁶ “Call for Closer Bonds Among Independent States”, *Iran Daily*, 7 November 2006.

ilişki kurmaya çalışarak lehine çevirmeye çalışmıştır. Bu yaklaşım İran'ın çok hassas bir denge üzerinde dış politika belirlemesini de zorunlu kılmıştır. Ancak nükleer problem yüzünden Avrupa ile sık sık karşı karşıya kalması söz konusu denge politikasına gittikçe zarar veren bir konuma ulaşmıştır.

Kronoloji İran 2006

- 9 Ocak:** İranlı yetkililer nükleer araştırma merkezlerindeki mühürlerin kaldırılacağını açıkladı.
- 12 Ocak:** AB adına İran'la müzakere yürüten üç ülkenin Dışişleri Bakanları, UAEK'yi 12 Ocak'ta acil toplantıya çağırdı.
- 19 Ocak:** Rusya'yı ziyaret eden Ali Laricani ülkesinin nükleer faaliyetler üzerinde uzlaşmaya hazır olduğunu açıkladı.
- 6 Mart:** UAEK'nin, İran'ın ek protokol çerçevesinde yürütülen işbirliğine geri dönmesi çağrısında bulundu.
- 15 Mart:** Güvenlik Konseyi, nükleer programını askıya alması ve UAEK ile işbirliği yapması için Tahran yönetimine 28 Nisan'a kadar süre tanıdı.
- 11 Nisan:** İran, uranyum zenginleştirme işlemini başarıyla tamamladığını açıkladı.
- 28 Nisan:** UAEK, Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda İran'ın uranyum zenginleştirmeyi durdurması için yapılan uluslararası çağruları duymazdan geldiğini ve kendisine tanıyan sürenin dolduğunu bildirdi.
- 3 Mayıs:** BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri ve Almanya (5+1 Grubu), İran'a yönelik BM tarafından yaptırım uygulanabileceğini açıkladı.
- 7 Mayıs:** İran Meclisi nükleer programları konusunda bir uzlaşmaya varılmaması halinde NPT'nin 10. maddesini gözden geçireceğini ve gerekirse söz konusu anlaşmadan tek taraflı olarak çekileceğini belirten bir karar aldı.
- 8 Mayıs:** Cumhurbaşkanı Ahemdinejad'ın Amerikan Başkanı Bush'a İsviçre Büyükelçiliği aracılığıyla göndermiş olduğu 18 sayfalık mektupta, uluslararası sorunların çözümünü ve dünyanın şu anki kırılğan durumunu aşmak için Ahmedinecad'ın yeni önerileri yer alırken, Washington yönetimi mektubu aldığını doğruladı ancak mektubu "saçma sapan" olarak nitelendirdi.
- 10 Mayıs:** Ahmedinecad D-8 zirvesine katılmak için Endonezya'nun başkenti Cakarta'ya gitti.

- 27 Mayıs:** İran Dışişleri Bakanı Mutteki'nin Irak'a ziyareti sonrasında Irak yönetimi, Irak üzerinden İran'a yönelik muhtemel bir askeri harekâta yeşil ışık yakmayacaklarını belirtti.
- 29 Mayıs:** Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai'nin Tahran ziyareti.
- 1 Haziran:** Viyana'da bir araya gelen 5+1 Grubu yetkilileri, İran'ın uranyum zenginleştirme işleminden vazgeçmesi ve uluslararası örgütlerle işbirliği yapması halinde, Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğinin sağlanacağı ve ekonomik entegrasyonunun kolaylaştırılacağı, İran'a sivil nükleer faaliyetlerini sürdürmesi için bir hafif su reaktörü sağlanacağı ve BM Güvenlik Konseyi'nden İran dosyasının geri çekilmesini içeren yeni teklifini açıkladı.
- 8 Haziran:** UAEK açıkladığı yeni bir raporda, İran'ın uranyum zenginleştirme işleminin henüz nükleer silaha sahip olacak düzeyde olmadığını vurguladı.
- 13 Haziran:** Laricani, İran'ın nükleer faaliyetleri ile ilgili bölge ülkelerinin ve uluslararası kamuoyunun kaygılarını gidermek için her türlü işbirliğine hazır olduğunu açıkladı.
- Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Adil Abdulmehdî'nin Tahran ziyaretinde Ahmedinecad, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiğine açıkladı.
- 14 Haziran:** Ahmedinecad, İran'ın 2005 yılında gözlemci olarak katılmaya başladığı, Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO)'nun liderler düzeyindeki toplantısına katılmak için Çin'e gitti.
- 17 Haziran:** Suriye ile İran arasında askeri işbirliği ve savunma anlaşması imzalandı.
- 26 Haziran:** Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Tahran ziyareti.
- 29 Haziran:** BM Güvenlik Konseyi, 31 Ağustos'a kadar Tahran yönetimine süre tanınmasına ilişkin karar taslağı üzerinde uzlaşmaya vararak, İran'dan uranyum zenginleştirme işlemlerini askıya almasını istedi.
- Ahmedinecad, Gambiya devlet başkanının daveti üzerine Afrika Birliği'nin 7. Liderler oturumuna katılmak için bu ülkeye gitti.
- 6 Temmuz:** Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan'ın Tahran ziyareti sonucunda iki ülke arasında daha önce yapılmış olan anlaşmalarının kapsamını genişleten birçok alanda sekiz işbirliği protokolü imzalandı.
- 9 Temmuz:** Irak'a Komşu Ülkeler Dışişleri Bakanları toplantısının dokuzuncusu Tahran'da gerçekleşti.

- 31 Temmuz:** BM Güvenlik Konseyi 14 kabul ve Katar'ın ret oyu sonucunda, 1696 nolu karar tasarını kabul ederek, 31 Ağustos'a kadar uranyum zenginleştirme faaliyetleri askıya alınmazsa Konsey'in "uygun önlemler" almak üzere harekete geçeceğini ilan etti.
Venezüella Devlet Başkanı Chavez'in İran ziyareti.
- 22 Ağustos:** Tahran yönetimi, 5+1 Grubundan oluşan ülkelerin Tahran'daki büyükelçilerine, 23 Ağustos tarihi itibarıyla müzakerelerin başlaması için hazır olduğuna ilişkin 21 sayfadan oluşan "yeni formüller" başlıklı cevabını ilettiler.
- 10 Eylül:** Ali Laricani ve AB Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi Javier Solana arasında Viyana'da gerçekleştirilen toplantıda, her iki tarafın da görüşmelere başlanması yönünde olumlu kanaate sahip oldukları açıklandı.
- 12 Eylül:** Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'nin Tahran ziyareti.
- 19 Eylül:** Ahmedinecad'ın Venezüella ziyareti.
- 7 Kasım:** Beyaz Rusya Cumhurbaşkanı Alexandr Lukaşenko'un ziyareti sırasında iki ülke yetkilileri 8 prensip anlaşmasına imza attılar.
- 28 Kasım:** Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin Tahran ziyareti.
- 3 Aralık:** Başbakan Tayyip Erdoğan Tahran'a bir günlük ziyaretinde bölgesel sorunlar, ikili ilişkiler ve nükleer politika konuları görüşüldü.
- 23 Aralık:** BM Güvenlik Konseyi oybirliği ile nükleer programı dolayısıyla İran'a bir takım yaptırımlar öngören 1737 sayılı karar tasarısını kabul etti. Bu karar, İran'a hassas nükleer malzemelerin ve balistik füzelerin doğrudan veya dolaylı olarak satışını yasaklarken, UAEK tarafından tespit edilecek olan hassas nükleer faaliyetlerin de derhal askıya alınmasını öngörüyordu.